

(0/45)

PERIODICH QUINZENAL, ARTISTICH, LITERARI Y CIENTIFICH

Any XIII

Barcelona, 29 de Febrer de 1892

Núm. 279

LO DIABLE, escultura d'Agapito Vallmitjana.

SUMARI

TEXT.—*Crònica general*, per Enrich Laporta.—*Anton de Bofarull*, per Joseph Coroleu.—*La llengua catalana* (poesia), per Antoni de Bofarull.—*Historia que sembla Rondalla*, per Sebastià Farnés.—*La Reyneta del Cadí* (continuació), novel·la per Martí Génis.—*Apellidos y noms de pobles catalans*, per Joan Segura.—*L'agafada de Mossèn Benet* (acabament), per Joan Pous y Massaveu.—*Lo carnaval a Reus y la indústria*, per L. Garcia del Real.—*Recorts del Vallespir* (poesia), per Pere Talich.—*La cansó de la herba*, per F. Maspons.—*Nostres grabats—Espectacles*, per X.—*Nostres útils*, per R.

GRABATS.—*Lo diable*, escultura d'Agapito Vallmitjana.—*Las noyas de 1792 y las noyas de 1892*, quadros de Sydney Cowell.—*La Reyneta del Cadí*, composició per J. Cabrinety.—*D. Antoni de Bofarull*, per Thomás Pijolí.—*Un pont sobre'l Tiber*, quadro d'Enrich Serra.—*Festeig*, composició per Alicia Havers.—*Arles del Tech (Vallespir)*: *Porta de la iglesia*; *Sepulcre y creu*. dibuxos per J. Subietas-Lleopard.—*La Mare de Déu de la Mercè*, escultura de Miquel Castellana.

CRONICA GENERAL

Estem á les derreries de la temporada de Carnestoltes y ab prou feynes n'hem hagut esment; l'enfusisme per aquelles festes paganes ha anat ben bé á la baxa, y no cal que's cansem los bons senyors que's van constituir en junta de festeigs y que concebren un gros plan pera revifar lo Carnaval de Barcelona, plan que s'ha hagut d'abandonar per rahons ignorades de nosaltres; ara com ara tant se val que seguixin les coses com ara y que tota la funció's reduhexi á sentir com uns quants dissaptes á la tarde'sls revenedors van oferint á tort y á dret targetes pera'l balls del Liceo, y que á les nits se reunexen quatre calaveres més ó menys vergonyants y quatre senyores de molt sospitosa reputació en la gran sala del nostre Gran Teatre y allí passen l'estona com Deu los hi dongá á entendre; tot allò de qu'el públic hi prenga part activa y en los carrers s'hi veja lo que s'hi havia vist anys arrera, donèmho per passat de moda, y consolemnos ab l'idea de que avuy dia ja'n tenim prou ab lo Carnaval que dura tot l'any, quaresma inclusive.

* *

Encara un altre suplement á son cartell ha publicat lo Consistori dels Jochs Florals d'enguany, pera anunciar l'oferta d'un premi que costeja'l Centre Excursionista de Barcelona y que s'ha d'adjudicar á la mellor monografia d'art ó d'història de la nostra terra. Lo tema, com se veu, no liiga gayre ab lo carácter literari de la institució dels Jochs Florals, y ab tant com se repeiteix aquest fet, tal vegada ja fora ocasió de pensar en que en un certamen molt diferent de la poètica festa de maig podrian fomentarse'sls estudis històrichs y no fer barreges que algun cop deuen haver fet mal de cor als senyors del Jurat, que no sempre han de tenir coneixements de tot y estar, per consegüent, en disposició de calificar obres de tan diverses menes.

* *

Lo catàlech d'obres escrites en la nostra llengua s'ha augmentat ara ab la publicació del drama *Ateos y creyentes*, original de don Ramon Bordas y estrenat en lo Teatre Romea, y de la novel·la de costums mallorquines *Catalina (La enveja)* escrita per don Francisco de Paula Capella.

Encara que no sia un llibre escrit en català, s'ha de consignar aquí la publicació d'un apèndix á l'obra *Rodalía de Corbera*, que va náixer del plet perdut per la ciutat de Barcelona y á conseqüència del qual fou aquesta condemnada á pagar tres milions de pessetes al marquès d'Ayerbe. En l'esmentat apèndix se tracta de fixar la situació de la capella y hospici de Montserrat yls límits oriental y meridional de la *Rodalía*; ab los planos presentats pe'l senyor Sampere y Miquel se veu clara la rahó dels pèrds del Ajuntament, que no s'avenia ab la dels pèrds del marquès; ja se sab que en favor d'aquests van fallar los tribunals. Ab lo que's dedueix del apèndix de que parlem hi há motiu de pensar molt y dòldrens del resultat del plet famós que tan car li costa á la ciutat de Barcelona.

* *

L'edifici del *Hôtel Royal* de Nova-York ha estat en pochs moments consumit per les flames: un mantell de foc cubri la fàbrica desde'l soterrani fins al pis sisè, y dels 165 hostes que feyan nit en la fonda alguns moriren abrasats, d'altres asfixiats pe'l

fum y no foren pochs entre aquells infelissos los qui, aturdits al oir lo clam de foc, saltaren al carrer per les finestres del Hôtel, baratant per ferides més ó menys graves la horrorosa si que's amenassava.

També alguns dies després s'iniciava un incendi en la fàbrica de porcelana de Sèvres, la millor manufatura en son ram de tota Europa. Per sort no causá aquest accident los desastres de l'anterior, no més que pèrdues materials essentli degudes y encara no tantes com se pensá de bell principi. Les bombes ofegaren lo foc en son naxement, y axí's tallers no'n sufriren cap dany, com tampoch se perdé ni un dels objectes artístichs que allí's fabrican.

No acabá tan bé la cosa en lo taller d'estudi que te á Málaga'l pintor senyor Ferrandiz; aquí molts quadros foren cremats, y encara gracies que's pogués arrancarne uns quants á la fam devoradora del foc.

* *

No sempre son les criatures irrationals les que's tornan en contra del home y de ses obres, causant pèrdues tan de plànyer com les que venim d'apuntar; es de vegades l'home meteix qui abusa de ses qualitats exclusives en detriment de tota la societat. En aquest meteix mes, ja fa alguns dies, se notá la falta d'alguns objectes, notables per son valer arqueològich ó artístich, en lo Museu de Cluny á Fransa: brasalets gótics, un cinyell d'anells, un pom d'espasa, tot axò d'or macís; una agulla d'or y brillants, dues copes de plata y encara més pesses, evaluat tot junt en una important quantitat. Com á mida de precaució se'n passá nota á totes les cases d'empenyos y's procedí desseguit á les convenientes investigacions, que donaren per final resultat lo descubrimient del autor del robo, qui tenia amagats tots los objectes, esperant la ocasió de ferne diners; lo Museu de Cluny havia estat lo blanch de la ambició d'un dels empleats en sa custodia, com la antiga biblioteca dels benedictins de Cluny fou víctima de les ires calvinistes en lo setzè segle.

* *

Després del soroll que feren en los llochs y moments de la ocurrencia, han resonat en les columnes de la premsa diaria dues tremenes-explosions: la primera, en la Direcció de les Missatgeries generals en París, fou causada per una fugida de gas, que acabá per tirar en l'aire y lluny del edifici'l fustam de les finestres, esmicolà sos vidres yls de les cases situades enfront en lo mateix carrer y amenassá incendiar la casa; si les pèrdues materials foren de consideració, les desgracies personals se reduhiren, gracies á Deu, á les ferides causades á algú pe'l vidres arrencats y per la forsa de la explosió, y á la commoció que sentiren los vehins al siti del succés.

A les portes del Consulat d'Espanya en Lisboa, residència del Cònsul y sa família, hi esclatá ab gran estrèpit una bomba en la matinada del dia 12 d'aquest mes; per molt que's resultats no encaixesen ab la intenció del criminal, ja's pot comprender quin mal cor ha de tenir lo qui, potser pera apagar un repugnant sentiment de rancor, se val d'un medi tan terrible y que podria costar la vida á moltes persones.

* *

Aquesta vegada bastaría á cumplir la secció necrològica de la nostra crònica la dolorosa pèrdua d'una de les més eminents figures del renaxement catalanista: ja s'enten que's referím á la mort del ilustre historiador de Catalunya don Antoni de Bofarull y Brocà, á qui tant deuen plorar los veritables aymadors de les coses de la terra. Ha viscut setanta anys y no podran haver estat més ben profitats; la llista de les obres del malaurat escriptor y l'importancia capdal d'algunes d'elles son bona prova de la laboriositat y del talent del distingit fill de Reus; les Cròniques del rey en Jaume, d'en Montaner y d'en Pere'l Cerimoniós, anotades pe'l nostre historiador; *Los Trovadors nous*, ahont va fer conèixer les més notables composicions dels moderns poetes catalans; la novel·la històrica *La orfaneta de Menargues*; la *Granàtica y Crestomatia* de la llengua catalana; ses monografies de fets y de personatges interessants de la nostra terra; sa *Guta de Barcelona*; lo llibre sobre'l passat, present y pervivire de la nostra ciutat; altres curiosíssims treballs que fora llach apuntar; ses poesies, algunes premiades en los Jochs Florals; y sobre tot sa *Historia crítica de Cataluña*, continuada per la historia de la

Guerra de la Independència en aquest Principat, y terminada ab la de la *Guerra civil dels set anys*, que deixá l'estat ara de poch; tot plegat constitueix un catàlech que fa honor á un treballador y erudit apòstol del catalanisme.

Com á poeta del nostre renaxement fou un dels primers y dels més entusiastes; sos mèrits lo portaren un any á ocupar la presidència dels Jochs Florals; per tot arreu obtingué les més senyalades distincions.

Conexió y tenia al cap dels dits l'Arxiu de la Corona d'Aragó, del qu'era oficial feya quaranta sis anys; al cumplir aquest, dia per dia, va tenir l'atach de feridura, que acabá sa profitosa vida en aquelles metexes sales del antich palau dels comtes de Barcelona, ahont durant tant temps serví á l'història patria y fou lo bon amich y'l sabi mestre de tots los qui á ell acudiren demanant ajuda y consell.

Per lo demés, lo senyor Bofarull era exemple de ciutadans honrats; no's podia deixar d'estimar-lo tan bon punt se'l conexió; ningú l'ha guanyat en bon cor y agradívol tracte. Deu lo tinga en sa glòria.

* *

Encara dues grosses pèrdues més ha tingut la nostra patria en la finida quinzena.

Una d'elles es lo doctor don Francisco de P. Campá, ilustradíssim metge, quals obres li han donat per tota Espanya la merescuda fama de Tocolech eminent; desempenyava aquests darrers anys la càtedra que deixá vacant á sa mort lo doctor Rull en la Facultat de Medicina de Barcelona.

Ab l'altra'n referim al Excm. senyor don Ramon de Sentmenat, marquès de Sentmenat y de Ciutadilla, senador per aquesta província, president de la Acadèmia provincial de Belles Arts, del Institut Agrícola Català y de la Junta Provincial de Agricultura, Industria y Comerç; pertanyia á la més antiga noblesa catalana y havia desempenyat lo càrrec d'alcalde d'aquesta ciutat.

Tant del un com del altre, la mort ha estat generalment sentida. (E. P. R.).

ENRICH LAPORTA.

ANTON DE BOFARULL

¿Qué'n podré dir que no ho haguen ja dit tots y repetit de mil maneras? ¿Qui no'l conexió, qui no l'havia tractat? ¿Qui no l'havia vist passejant per tot arreu sa jovialitat inalterable, sa migranya, que no'l dexava may, sa memòria, que feya de son cap una biblioteca ambulant, sa fesomía, expressiva y elàstica, que ab tanta perfecció expressava tots los sentiments del cor, y sa veu tan dúctil, que imitava lo tò y l'accent de totes las veus que conexió.

Posat á taula; en un dinar d'amichs, era'l botafoc de la tabola, conversant familiarment, era una cascada de graciosos acudits: com los autors còmics yls caricaturistas, tenia'l do de veure al primer cop d'ull lo costat ridícul de totes las coses. Era satírich sens volerho ser més de quatre vegadas. Posat á enraonar, deya tantas coses originals y entretingudas, estrafeaya ab tanta manya als personatges de las seves anècdotas, y sabia brodarhi tants detalls graciosos y observacions oportunas, que be pot dirse, usant una gràfica expressió francesa, que era un *causeur* de primera forsa.

Quan se li ocurría una idea festiva, no se la quedava may al pap. Moltes vegadas, al Arxiu, ahont ha treballat quarantasyis anys de la sua vida y ahont ha mort com lo centinella ferit en sa gaita, se m'acostava, encara que'm veys molt enseynat, y posantme la má al bras, me deya:—*Escolteu, vull contarvos una cosa que us farà riure*.—Jo deixa la ploma tot seguit, perque no m'enga nyava may.

Y las ocasions de riure hi há que aprofitarlas, perque no abundan.

Aquell era lo verdader Bofarull, en Bofarull de portas en dintre, en Bofarull ab lo vestit d'estar per casa, sens recordarse de la Retòrica, sens pensar en cap convencionalisme, deixant dir á la llengua lo que li passava per l'imaginació, que tenia tan fresca y viva als setanta anys, com un xicot de

vinticinch. Llavors, si li feya alguna pregunta seria, respondia ab una promptitud y una seguretat que probaven sa sólida erudició, y d'una manera tan natural y senzilla que encantava. No'n sabia de donar-se importància.

Y axò que ell no dubtava pas de que'n tenia.

No voldria equivocarme; mes me sembla que si haguessem pogut llegir en lo íntim de sa conciencia, hauriam vist que l'ideal de son retrato hauria estat per ell un que s'hagués resumit en aquestas breus paraules: *Es un sabi molt bon causeur*. Y de segur que molts amichs que l'estimavam en lo molt que valsa, l'hauríam definit dihent:—*Es un causeur que sab molt*.

Ab tot y la gran despreocupació que una llarga experiència per forsa havia de haver donat á un enteniment clar com lo seu, li havian quedat alguns ressabits del seu temps. La joventut, la edat en la qual los sentiments y las ideas nexen y s'arrelan en l'esperit, la passá en ple romanticisme. En aquella època de les exageracions y las antinomias que cremáls convents y feu la desamortisació y la milicia feya benehir sas banderas pe'l clero y's saragossans volian desposar á Espartero ab la Verge del Pilar, no's parlava sinó de *missions y sacerdotis*: la missió del poeta, lo sacerdoti de la prempsa... Tothom s'afegurava representar un paper providencial per un estil ó altre, y axò donava per resultat que tot se feya d'una manera solemne y teatral, que's parlava y s'escribia ab estil enfàtic, menyspreantse com vulgar l'expressió ingènua y senzilla del sentiment que no donava lloc á cap desastre d'aquells que fan esborronar al públic.

M'acuyo á dir qu'en Bofarull no arribava tan enllà de bon tros; mes encara li quedava un fetichisme: creya en las categorías artísticas. Jo tinc un amich á qui no he pogut persuadir may de que Molière val tant ó més que Racine, porque creu com article de fe, que una comèdia, per bona que sia, no pot compararse ab una tragedia.

A mí axò m'amohinava, porque no'm permetia parlarli á cor obert, dihentli tot lo be que pensava d'aquell llibret tan preciós, titulat: *Costums que's perden y recorts que furen*, porque sabia que s'hauria enfadat d'allò més si algú li hagués dit que aquella sèrie de quadros, tan garbosament pintats, sobreuiuria á moltas de las obras que li havien costat més feyna y donat més ilusions.

Molt més s'hauria picat encara si li hagués dit que, á mon humil parer, lo millor llibre d'història que ell havia escrit, era una novel: *La Orfaneta de Menargues*. Y ab tot, jquín dubte te que qui no estudia la història pera ensenyarla sinó per conèixerla, n'apren molt més llegint una relació dramàtica, animada, vivent, ahont se veuen reproduïdas las costums y se senten palpitar los sentiments d'altres èpocas, que no pas en una llissó freida, descarnada, ahont no ressone mai la nota humana! Aquestas narracions tan àrides no interessan, no commouhen, no's graban en la memòria. Lo *Quintin Durward*, de Walter Scott, *I promessi sposi*, d'en Manzoni, la *Margherita Pusterla*, d'en Cantí y altres novelas per l'estil, han donat á conèixer personatges y sigles determinats de la Història á molta més gent que's treballs didàctics, escrits ab pretensions més altas.

Aquests deurian dexarse pera'ls tractats científichs destinats á profundizar l'estudi d'un ram de la Història, com per exemple'l dret, la numismática, l'art militar, etc. En quant á la història, no ja universal, sinó general d'Espanya, de Catalunya, etc., avuy ja no hi há cap home capás d'escriurela. S'ha adelantat massa, 's necessitan massa coneixements pera ferho y la vida no dura prou pera adquirirlos y exposarlos.

Axò ell no ho admetia. Conservava la veneració al in-folio y no'n tenia gayre als especialistas, sens ferse càrrec de que sols cultivant la especialitat es com se pot arribar á aprofundir en lo camp de la

ciència y á dir quelcom de nou y original que se n'ya de progrés en son cultiu.

Per lo demés, era un home que sabia molt. Desde el dia que m'ensenyá los rudiments de la paleografia, fins al de la sua mort, li havia fet un sens fi de consultas y no recordo que may hage deixat de contestar immediatament treyentme de dubtes. Las poquíssimas vegadas que no s'ha vist capás de donar una opinió categòrica, m'ha indicat desseguida en quin llibre podrà trobar la solució del problema.

Aquesta erudició y aquesta memoria tan notables li permeteren posar á las cròniques catalanas aquell exam de notes tan curiosas, tan sòbrias e instrutivas á pesar de la sobrietat ab que estan redactadas. ¡Tant de bo que hagués sabut ser tan sobrio en sa *Historia de Catalunya*!

Com á escriptor te una pila d'aspectes y evolucions; per manera que llegint l'altre dia lo catálech de sos treballs literaris en lo magnífich *Diccionari de l'Elas de Molins*, me semblava contemplar la manera y vicissituts de las lletras en la regió catalana durant lo segon y'l derrer terc del nostre sige. Son enteniment tenia una elasticitat molt notable: anava amollantse ab la major facilitat als cambis del temps.

En los anys 1845 y 1846 escribia'l drama històrich *Roger de Flor ó El manto del templario; Hazañas y recuerdos de los catalanes ó colección de leyendas relativas á los hechos más famosos ó las tradiciones más fundadas que se encuentran en la Historia de Catalunya*; obra—diu—escrita á imitació de certas baladas que compongueren en alemany Goethe, Klopstock, Schiller, Burger y Koerner; *Urg el almogavar, ó el noble y el villano*, drama històrich; *Medio rey y medio vasallo*, ídem.

Don Joan Cortada havia escrit en 1836 la llegenda *El rapto de doña Almodis, hija del conde de Barcelona D. Berenguer III*; en 1838 *Las revueltas de Catalunya ó el Bastardo de Entenza*, y en 1840 *El templario y la villana*, fingida crònica del sige XIV, y una *Memoria acerca de las antiguas cortes de amor*, que l'Academia de Bonas Lletres guarda en son arxiu y es estrany que no haja estat publicada.

Coetaneo d'abdós fou lo malhaurat en Jaume Tió, qui escriguéls dramas: *Generosos á cual más, Alfonso III de Aragón el Liberal ó leyes de deber y honor*, y *El espejo de las venganzas*, tots d'assumptos trets de la història de Catalunya.

Al meteix temps en Piferrer escribia també baladas imitant los modelos que inspiraren á l'Anton Bofarull, la llegenda *El Conde fraticida*, la fantasia *Romerta á Montserrat* y'l romans *La feria de Vich*.

En la meteixa època's representaven los dramas d'en Balaguer *Vifredo el Velloso* y *Un corazón de mujer*, y's publicava sa colecció de poesías *Flores del alma*, sa novel *Cinco venganzas en una*, y son apellos de tradicions, cants històrichs y llegendas titolat: *La primavera del último trovador*.

Podràm multiplicar los exemples deixant ben provat que'l despertament de las lletras á Catalunya prengué'l carácter romàntich que llavors tenian las obras literaries á Fransa y á Castella; mes ab la nota distintiva d'una tendencia marcadament regionalista. Tothom feya catalanism. Era un impuls tan instintiu, que ningú s'adonava de que ho feya en castellá. En Rubió y Ors y l'Aguiló foren los primers en reparar que'l afecte íntim de l'ànima es pecat disfressarlos y que'l personatges de la nostra terra fan mala fila expressantse en llengua extrangera.

Més endavant lo sentit regionalista va accentuantse en las obras d'en Bofarull, en Cortada, en Piferrer y altres; á la novel històrica á lo Walter Scott, segueix la història propiament dita, á la poesía castellana impregnada de catalanisme inconscient, la poesía catalana cada dia més propagandista. En Balaguer escriu llavors las *Bellezas de la his-*

toria de Catalunya, la *Historia de Catalunya y de la Corona de Aragón* y la *Cataluña vindicada*; en Cortada *Cataluña y los catalanes*, en Piferrer y en Pi y Margall dos obrs admirables describind los monuménts y evocant los recorts de la terra catalana.

A tots ells s'havia anticipat don Pròspero de Bofarull, publicant en 1836 son magnífich llibre: *Los condes de Barcelona vindicados*.

En Bofarull, que ja anava preparant sa *Historia de Catalunya*, publicà en 1848 la crònica del Rey en Jaume y en 1850 la del Rey en Pere, y en 1860 la d'en Ramon Muntaner, aquestas dues últimas en catalá y en castellá y totas molt bellament anotadas. En 1858 ja havia publicat *Los trovadors nous*, apellos de poesías catalanas escollidas de poetas contemporáneos.

Tal era la situació literaria vers la meytat del sige.

L'Anton Bofarull, iniciador de la restauració dels *Jocs Florals*, donà una gran empenta al catalanisme, proporcionant á la joventut un medi y un estímul pera consagrarse al cultiu de las lletras catalanas. D'aquesta institució, al principi ridiculisada per sa novetat y son aspecte arcaych, n'ha surtit lo renaxement que avuy vehem y'l's estrangers admirant.

La pena de no haver pogut lograr lo títol de mestre en gay saber, havent obtingut una pila de premis y accèssits, fou de segur una de las més amargas de sa existencia. No s'ho podia acabar; n'hi he sentit parlar mil vegadas, com parla un pare de la ingratitud de sos fills.

Quan comensá á generalisar l'escriure en prosa catalana, publicà en 1864 sos *Estudios del sistema grammatical y crestomatta de la lengua catolana*; després en 1867 ab la colaboració de l'Adolf Blanch, una *Gramática de la lengua catalana*; diferents estudis històrichs escrits en lo nostre idioma y en 1880 son llibre capdal després de la *Orfaneta*, segons mon parer: *Costums que's perden y recorts que furen*.

En aquestas dues obrs hi há molta més poesía que en tots sos versos, porque la veritat es que en aquests s'hi vaya més l'habilitat del retòrich que no pas aquell art maravellós del geni que materialisa l'ideal, donant plasticitat y relieve escultòrich á las vaporosas alucinacions de la fantasia. Per regla general, los quadros històrichs eran *plans*—si's pot dir axò,—no's cuidaba de pintarlos ab aquella graduació de tons y aquella varietat de matisos que donan l'animació y la perspectiva, y'l's termes resultaban confosos y las figures vagas y poch iluminadas.

Exclusivament preocupats per la idea de acopiar forsas probas y argument en defensa de sa teoria, anava perdent de vista'l fet que relatava, los personatges se convertian en entitats abstractas y la història en un pediment ahont com advocat d'una de las parts litigants, agotava tots los recursos dialèctichs de son ingenio. Quan un llegeix aquell seguit de dissertacions de sa *Historia de Catalunya*, li sembla impossible que sian del autor de la *Orfaneta*.

Jo crech que axò dependia de son geni analítich y observador. En Bofarull era essencialment detallista, tenia una gran memòria y una mirada molt penetrant pera veure'l's accidents característichs de las cosas. Per axò son tan interessants los quadros de costums y era tan animada y agradosa sa conversa. Mes quan volia sintetizar, no acabava may, se entretenia en lo incidental, donantli moltas vegadas una importància excessiva, y la Història se li transformava en una sèrie de episodis tan desligats y d'exposició tan lenta y prolixa, que costava molt deduir la llei que'l's encadena. Llavors, per arribar á la generalisació no hi havia més remey que formulàrla com una teoria preconcebuda y axò sempre fa mal efecte, porque es agafarho á repel.

Mes ja es hora de resumir, porque l'article llargueja.

LAS NOYAS DE 1792, quadro de Sydney Cowell.

Com escriptor, l'Anton Bofarull donà probas de una activitat infatigable y d'una integritat moral que li feya defensar sas opinions ab extremada valentia. Com erudit, sempre posá son saber al servey de tothom, tenint un gust especial en guiar á la joventut estudiosa. L'entranyable amor que professava á sa familia y á sa patria'n lo fan considerar com un ciutadá modelo.

Catalunya, y en particular la ciutat de Reus, ahont nasqué—l 4 de Novembre de 1821—han perdut á un dels fills que més las honravan, ab aquesta mort que com amichs y com catalans plorarèm sempre. Son recort no es d'aquells que fugen y malauradament sas costums son d'aquellas que se perden.

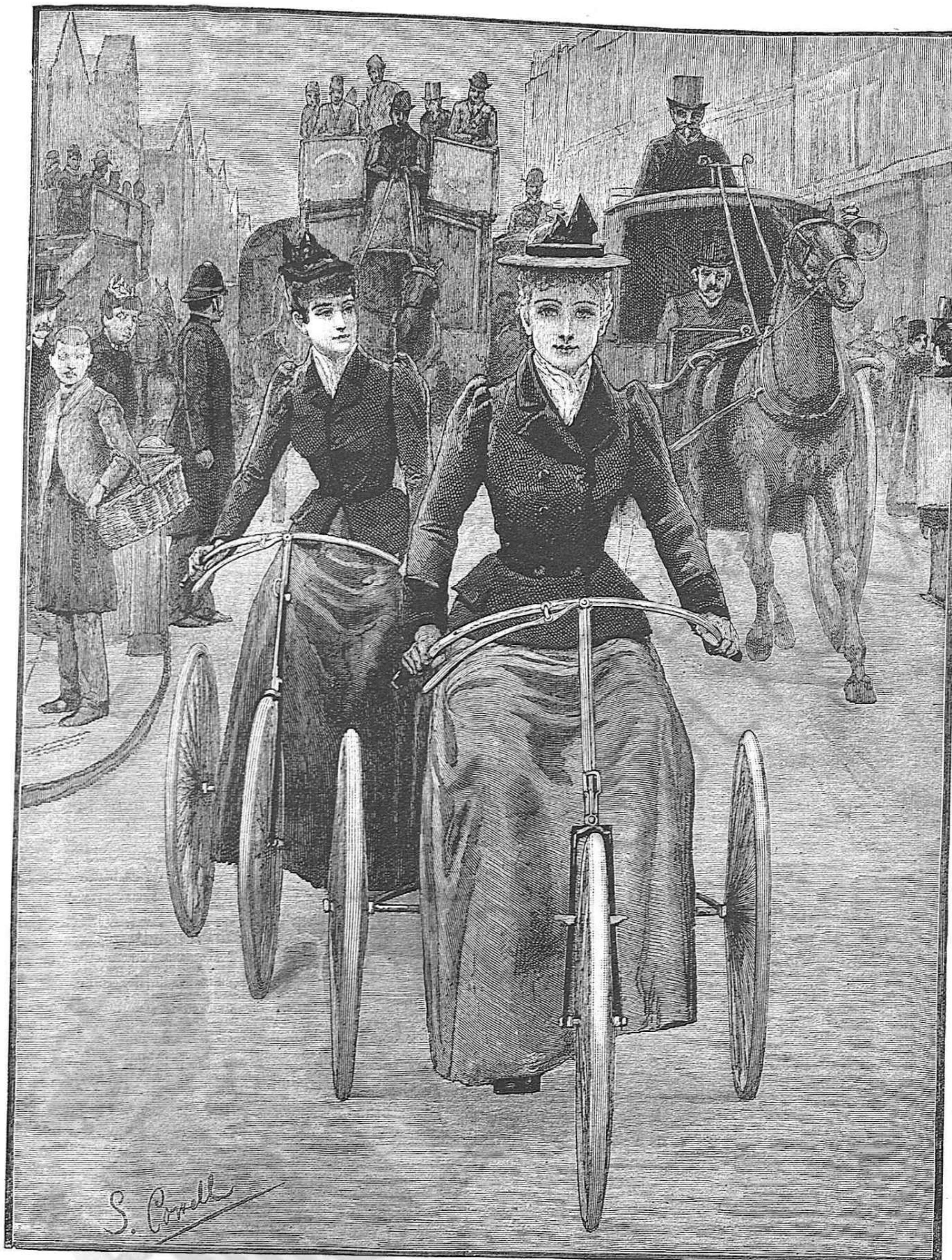
¡Deu hi fassa més que nosaltres!—J. COROLEU.

LA LLENGUA CATALANA

Heralts dels Comtes-Reys, ab má fornida,
desde la tomba ahont vostre cos descansa

alsau las massas en senyal de festa,
l'escut ahont brillan las bermellas barras.
Cridau ab veu de tro: «Pas, que ja torna!»
y pus ve la que un dia us alentava,
reviviu un instant pera servirla,
que es morta viva, pus respira y parla.
No mort, nó, l'arbre perque'l vent l'assota
y sas fullas ja secas lluny escampa:
del lloch meteix ahont estas s'arrancaren
altras ne brotarán si viu la saba.
Perque lo tro gran tempestat anuncia
no mort del llaurador, nó, la esperansa:
de las espigas que lo llamp no crema
naxerán l'an següent dauradas garbas.
Per morta, en veritat, molts la tingueren
vehentla blanquejar en l'urna santa,
vehent un mar de llàgrimas prop de ella,
que l'únich arbre de sa sombra banya.
Mes rosada tenia la figura
en mitx de sa blancor sa trista cara,
y'l mar que's veye créixer prop de l'urna,
mar de amor era sols, que espera y calla.

¿Contar no ohíreu de un antich imperi,
de una àguila invencible, quals miradas,
estenentse del món per tots los àmbits,
als forts rendia quan sos ulls clavava?
¿No ohíreu de un mantell contar la historia,
de un mantell que devall de sí abrigadas
portava las regions més diferentas,
gents de tots climas y de totas rassas?
de un mantell, en quals ricas brodaduras
las pedras y la púrpura del Assia.
s'hi veyan, ab las sedas de Sidonia,
ab las pells dels lleons que cría l'Africa?
de un mantell, que, esquinçat en cent mil trossos
quan sa estrella morí, llum, de sa gala,
serví cada tros d'ell á nous imperis
de nou mantell, qual vida fos més llarga?
y de aquellas legions que, en altres días,
per Roma ensangrentant llunyas comarcas,
d'ellas á Roma duyan la victoria,
cantant ab veus que á Roma eran estranyas?
Donchs bé: si tal recort no vos fuguren,
sobre'l front de la morta escrits encara

LAS NOYAS DE 1892, quadro de Sydney Cowell.

los trobaréu, fixau en ell la vista,
que no borra la tomba may tal marca.
Jo só de aquell imperi una memoria,
jo só de aquell mantell un tros que's guarda,
un nou mantell nascut després de Roma,
que com lo d'ella immèns se desplegava.
Jo de les veus estranyas que ¡Victoria!
entonavan ferint en sas tornadas
la orella dels llatins que'l foro omplían,
un cant jo só, un cant qu'en cara's canta.
Però mesquina fóra de ma sombra
la historia, si axò sols vos recordara:
la memoria que guardo del Imperi
de tots mos fills se mostra en la constancia.
Dos comtes catalans é insignes prínceps
lo mantell han portat en sas espatlles,
y'l cant que fou ma vida dins la tomba,
la llengua es dels catalans parlađa.
No cregau, donchs, que may me faltás vida
pus los recorts com aliment me'n davan:
jo he recordat dormint tota ma historia
mentres sobre la tomba'l tro bramava.

Jo, desde'l fret recó de mon sepulcre,
he ohit mil tempestats passar ayradas,
llamps que'l llojer xafavan de ma tomba,
y'l trepitx sobre mí de iniquas plantas.
Més de una volta en aterrada pugna
m'ha semblat escoltar, y ho sento encara,
lo soroll de unas mans que's repartían
los esquins del mantell que fou ma gala,
y jo'ls esquins—que'l sills del cor los veyan—
he vist volar com seca fullaraca,
ja del'alt Pirineu saltant la cima,
ja arrimantse pe'l mar, en llunyas platjas.
Mes en mitx de tant dol y tantas penas
jo aspirar no he degut, que no s'apaga
la llàntia mentres d'oli te una gota:
dauli nou oli y la claror s'escampa.
Jo só aquell lema qu'en la ensenya honrosa
estava escrit, quan, al venjar sa patria,
los primers catalans esferehiren
ab ell del sarrahí las algaradas.
Del rey conquistador jo só la ploma
que al món ha fet conèixer sas hassanyas.

Jo'l crit de guerra só que en lo mont Tauro
contra los turcs y grechs cridá venjansa.
Jo'l llibre só que, com fanal marítim
al errat mariner que confús vaga,
llum he donat als que la mar seguian,
costums y lleys donantlos que ignoravan.
Jo, en boca del gran Pere, á las potencias
de més poder ó més orgull pagadas
he parlat, y á ma veu totas sas forsas
s'han dispersat per l'aire com á vanas.
Jo'l canal he sigut per hont.mils sabis,
á mon to conformant las copias raras
de vells escrits que'l filosops crearen,
han fet veure per tot la ciencia humana.
Jo á mil sants y doctors he donat forsa
pera escampar de Deu la fe y paraula;
jo dels reys he sigut la favorita,
y per mí han puntejat de amor las arpas.
Prou vivas en mon cor conservo impresas
del bon rey don Martí las alabansas,
y'l crit amant ab que son pare un dia
per ma veu saludá á sa terra amada.

Ja sé que la fortuna ab ma despòtica,
vehentme que dormia en secas palmas,
á pesar dels llovers que m' davan ombra,
una llosa en mon pit posá daurada!
Mes què hi fa que'l silenci de la tomba
m'haja obligat per segles á aguantarla?
què hi fa que mos sospirs que al móu sortian
hajan semblat deliris de fantasma?
que haja olvidat mon nom alguna filla
y més que amor sols m'hajan tingut llàstima?
Lo carinyo de uns fills que en altres días
mamaren de mos pits, fou ma esperansa:
acompanyada d'ella en mon sepulcre
dormí esperant, mes ja de dormir basta.
Basta, sí, de dormir, que ha vingut l' hora,
pus rodejant ma tomba abandonada
los nets de aquells bons fills que ans m'ensalsaren,
la sombra buscan qu'en lo gel descansa.
Dels antichs trobadors lo nom invocan
y entorn meu venen puntejant sas arpas
Tan gran es sa virtut, tan viu l'afecte,
que al ohirlas mon cor forsa alcansa,
y de la tomba fent saltar la llosa,
dreta'm poso sobre ella ab ferma planta.
Dexau que sobre mi bellas flors passen,
flors que'l vent porta de regions estranyas:
ab tant que mon lloer se reverdeça
basta ell pera ferme una guirnalda,
que may l'aroma de las flors que venen
podrà ofegar la que'l lloer exhala,
ni mentres viscan los nous fills que'm buscan
podré jaure de nou sens esperansa.
Alsau las massas, donchs, ab má briosa,
heralts dels Comptes-Reys, alsau las massas:
la llàntia que semblava moribunda
desde aquest dia més claror escampa.
Los funerals del mort s'han tornat festa,
que'l mort no es mort, pus que respira y parla:
sols pot morir mon cor trencat ma tomba,
de mí y de ella fent cendras y ventantlas.
Cridau, sí, donchs, heralds: «Pas, que ja torna!»
Cantau, nous trobadors, al so de l'arpa.
No es morta, né, la que tants cors alenta:
may morirà la llengua catalana!

ANTONI DE BOFARULL.

HISTORIA QUE SEMBLA RONDALLA

En lo meu poble hi havia un terrassá, que treballant se la campava d'allò més be. Tenia una caseta, una vinya de quatre jornals á rabassa morta, un camp d'una quarta y un ortet davant de la caseta ab un porch sempre á la cort y un femer ben provehit. Era casat ab un verdader escarrás; una dona com un tros de pa, y del seu matrimoni no li quedaven sinó l'hereu que ja feya tanta feyna com ell al tros y un bordegás de cinch anys.

No podía dirse pas que fos sortós, porque tenía més angles al cel que fills á la terra; però ademés d'aquesta dissost ne tenia un altra: lo petit no li gastava salut.

Què tenia? Ningú hi atinava. Desganat, malmirós, arrauyat, ascanlit sempre á un recó al estiu, vora de la llar al hivern, s'haurfa pogut dir un vell de sexanta... mesos.

Ja l'havia vist lo doctor; però què saben los metges! La llevadora l'havia curat d'espatllet: li havia estirat los brassos fent observar al pare que s'havien sentit petar los ossos; però'l xicot no s'apariava.

Una vehina li deya:

—Mireus, jo anirà á trobar al Pedritxet.

—No hi crech en mals donats.

—Be s'hi ha de creure, bel! ¿Donchs què tindrà?

La vehina tenia mitja rahó. «¿Donchs què tindrà?» s'anava repetint lo pobre pare, desatinat pe'l negre misteri que amagava la malaltia del petit.

Y aquell despreocupat anà pensant en lo que la vehina deya, y al ficarse al llit, després d'haver pegat llambregada al llitet del bordegás que dormia ab la padrina, mormolà:

—¡Qui sab què hi diria'l Pedritxet! Ell passa per bruxot y fins se creu serho... — Y al cap de bella estona d'ésser al llit, pensava: —¡No li pot pas fer cap mal que'l vegi!

**

Lo Pedritxet era un representant, no pas lo darrer encara, dels bruxots, depositari de vellas tradicions, arxiu de fórmulas estrambòticas, barreja de paganisme y cristianisme y de frases incoherents, com la dels *Orguens de Deu*, que comensa:

Orguens de Deu, orguens de nos
nostro pare gloriós, etc.

O'l Pare nostre del petit que

Deu l'ha fet y Deu l'ha dit;
bon ponent y bon llevant,
bonas obras comensant...

Era bruxot pe'l dir de la gent, y ell se creya de bona fè possehir aytal *virtut*. Era de natural benigne, y quan algú li deya perquè no havia aturat una pedregada, contestaya ab tò de sinceritat:

—Poden més que jo's bruxots que l'han duta.

—¿Y donchs, de què us serveix la vostra virtut?— solían replicarli.

—¿De què'm serveix? Donchs, mírat: —á tothom tutejava—la darrera la portá'l bruxot de Sant Llorenç, y aproveitant la ocasió que ell era fora del seu terme, me'n vareig venjar descarregantni una que'l ho va fer malbé tot.—

¡Pobre Pedritxet! ¡La bruxeria, l' no treballar y'l such de pámpol, heus aquí lo que li agradava!

¡A n'aquest oracle vingué á consultar aquell pare sense conhort, aquell home tan despreocupat!

**

Lo bruxot tingué de veure la criatura, y després d'haver fet mil gesticulacions y barbotejat dues mil heretgias, cridá á part al pare y al hereu.

—¿Què us sembla'l malalt?—preguntaren aquests.

—Es embruxat,—respongué ab seguretat.

—¿Voleu dir?

—¡Y tal! No més se pot curar de dues maneras: ó bé que li torne lo que li ha pres la bruxa (perquè tracta aquí d'una bruxa) ó bé morint la que'l fa patir.

—¿Y qui es que'l fa patir?—preguntá l'hereu resolut.

—Oh! no puch dirho; però la conexeu molt. No puch dirho porque axò ho tinch privat. Però us diré com heu de ferho per curar al noy. Demá obriu la porta forana ben demati; poseuvs darrera la porta armats ab algun bastó y á la que entre primer á casa vostra, bastonadas! Ella es la bruxa que us fa patir lo noy.—

Y se'n aná satisfet, tot repetint al ésser al brancal de la porta.

—Bastonadas! no la plangueu per tendre: es la bruxa.—

**

A vora de la casa del nen malalt hi vivia un altre terrassá tan sortós si fa ó no fa com nostre despreocupat; vivia ab la seva mare, una vella carregada d'anys. A n'aquella pobre vella, tal vegada unas fesomías poch afavoridas li havían valgut la mala fama de bruxa; però'l terrassá despreocupat non' creya res.

No obstant, quan lo Pedritxet parlava tot accentuant allò de «la conexeu molt», li semblá que ab la vista designava la casa vehina, y sense volerho recordá lo mal careny de la vella y la afigida cara de son fillet.

—La vella aquella'n tindrà la culpa! En fí, l'en-

demá se sabrà del cert. Pe'l seu cantó l'hereu, que notá ben bé'l posat del bruxot, no tenia cap dupte de que la bruxa era aquella vella, y estava segur de que per fas ó per nefas entrarfa á casa de bon matí; però no havia pas d'escaparsen d'aquella!

—¿Y'l Pedritxet? ¿Havia volgut designar á la furia de pare y fill la vella que comensava á tenir tanta anomenada com ell? No poden ferse judicis temeraris; però gayre bé....

**

L'endemá, de bon matí, quedava parada la rateira. La porta forana oberta de bat á bat y darrera la porta, un á cada banda, pare y fill esperavan ab les metexas barras que servían pera assegurar las portes; si la bruxa's presentava, que bé prou que's presentaria en una forma ó altra, havia de quedar al siti.

Sí, en una forma ó altra, porque las bruxas solen presentarse també en figura de gat, de gos ó de cabrit; però si las camatrencan, després ja s'ho troban.

De sopte sentiren trepitx al defora y's prepararen.

—Bon dia y bon' hora,—cridí una veu coneuguda. L'hereu, al sentirla, dexá anar la barra á terra, cridant:

—¡Pare, tingueu compte, es la Teresona!—

Era, en efecte, la Teresona, una noya com un sol, la promesa del hereu, y ab lo temps la jova de la casa.

Lo pare torná també la barra darrera la porta y sortí del seu amagatall.

—Sinó que som passat per aquí y al veure obert tan demati, jo que'som pensat: Vejam, potser tenen novetat. ¿Cóm esteu?

—Filla, com sempre; entra, entra,—feu lo pare del hereu.

Y tot era dissimular. Ell meteix s'avergonyía d'haver estat tan enza de creures al Pedritxet. ¡Un beneyt!

Mes l'hereu se quedá un moment pensatiu.

—¡Qui sab!—pensava.—Lo bruxot no s'ha pas errat de gayre. Cercavam la que fa patir á mon germa y hem ensopagat la que'm fa patir á mi.—

**

Més endavant, l'hereu solia bromejar ab sa promesa, y'l seu pare s'hi barrejava, sobre la feta del Pedritxet. Lo petit estava bò y sá, alegre com unas pascuas.

—Ell ho va dir: no hi há sinó dues maneras de curar. O morirte ó tornarme lo que m'has pres.

—¿Y què t'he pres jo, ¡pobre de mí!

—La voluntat.

—Tu m'has pres la meva, trapasser, y en paus.

—No—feyá'l pare rihibit,—en paus, né; no ho estaré fins que us caseu, porque allavors lo del un serà del altre.

SEBASTIÁ FARNÉS.

APELLIDOS Y NOMS DE POBLES CATALANS

Per quin atzar m'he dedicat al estudi de nostres apellidos y dels noms de pobles y demés de la geografia y topografía catalanes, ja t'ho contarei llargament, si Deu me dona vida y salut, quan publiquemos treballs sobre tan interessant materia.

Avuy, per complaire al Director de LA ILUSTRACIÓ CATALANA, vull entretenir al lector ab la explicació d'algunes curiositats referents al assumpto.

I

Una nombrosa secció de nostres apellidos, y altra secció igualment nombrosa de nostres noms geográfichs, tenen un origen idèntich, han exit de la metixa pasta y dels metexos motlles.

Lo origen d'abdós han sigut los noms de batis-

me, vulgarment dits *noms de fonts*, ó són los noms que, desde que Catalunya es cristiana, s'imposan al recentnat en les fonts baptismals.

En los primers sigles de la Reconquesta no teníam encara apellidos, es dir, verdaders apellidos, aquexos noms de familia que ara trametem *invariables* de pares á fills com una sagrada reliquia. Passa's ells per qualsevol colecció de documents de aquella llunyana època, y no hi trobarás més que noms de batisme. Res d'apellidos, ni tan sols res que ho sembla.

Per varies rahons se pot induhir que, si be'l documents no'n donan més que'l noms de batisme, entre'l poble s'usavan ademés los *renoms*, que en algunes encontrades s'anomenan *motius*, que s'assemblan, encara que no enterament, á lo que'l castellans anomenan *apodos*.

Aquells *renoms* vulgars, de diversos orígens, com los que avuy s'estilan encara en moltíssims pobles, se convertiren finalment en apellidos fixos y constants, tals com los tenim avuy día.

Tal es la vera teoría de la formació dels apellidos; teoría qu'espero demostrar amplament algun dia.

Una de les fonts més abundants y més avinent dels *renoms* que vuy dia s'estilan en los pobles, son encara los noms de batisme dels pares d'aquell á qui's vol anomenar. Si's vol designar á un home que's diu Pere, y es sabut que son pare's deya Jordi, es molt avinent y freqüent dirli *en Pere d'en Jordi*. Podría citar moltíssims casos, enterament histórichs, contemporanis, que posan á la vista aquest sistema qu'usa'l poble en la imposició de renoms.

Y com aquesta classe de renoms no te res de ridícol ni deshonrós, es fàcilment y sens protesta acceptada pe'l interessat.

Podría citarten molts centenars, com Matheu, Miquel, Tomás, Ramon, Feliu, Andreu, Arnau, Aduart (Eduart), Esteve, Bernat, Bertrán, Boy, Domènec (Domingo), Blasi, Brunet, Perarnau (Pere-Arnau), Llorens, Vicens, Janer, Ferran, y mil més.

Un dels passats se deya tal nom de batisme, se aplicá á sos fills com renom ó sobrenom, y quedá tal renom á la casa y á sa familia. Fentse d'aquesta manera hereditari, quedá convertit en verdader apellido.

Al menys no negarás qu'aquesta esplicació dels apellidos es avinent y satisfactoria.

Donchs, quedem entesos: una de les fonts dels apellidos son los antichs noms de batisme.

II

Passem als noms de poble.

«Sols les ciutats fundades en dia precís per alguna colònia tenen data certa de fundació; les demés han sigut abans petits poblets, vilarets, etc. En París y Londres, quan comensál petit poblet?»

Axò diu ab molt seny l'eminent historiador modern Víctor Duruy (1).

Per lo que toca á Catalunya, podem completar lo pensament del historiador citat, dihen:

Tots ó quasi tots los pobles fundats des del principi de la Reconquesta ensa, comensaren per ésser un castell ó una masia, al entorn dels quals s'anaren edificant altres cases, formant un poble més ó menys important segons les condicions agrícoles, comercials ó militars del siti que'l poble ocupava.

Un castell per la defensa del territori, novament pres als alarbs; una masia per habitarhi los pagesos que llauravan un tros de terra en lloc ja menys esposat á les incursions dels moros: vetaquí lo comensament humiliíssim de multitut de pobles ara ben importants de la nostra terra.

¿Quí ha posat nom á estos pobles? ¿Com se li ha posat? ¿Per què se li ha posat tal nom?

(1) *Historia de los Romanos*, vol. I, pág. 55; nota: edic. de Montaner y Simón, Barcelona, 1888.

La resposta no pot ésser més interessant y trascendental. Centenars de pobles antichs y moderns de Catalunya y de fora esperan inutilment la revelació de son origen, *que's pert en la nit dels temps*; es frase estereotipada en lo primer full de totes les histories locals.

Es clar: ¿quín pagès, quín noble s'ha recordat de escriure la historia contemporánea de la masia, del castell, per ells fundats? ¿Quín noble, y menys quín pagès s'haurfa trobat llavors que sabés escriure, no diré una senzilla historia, sinó ni tan sols lo seu nom al peu d'un document? ¿Ni á quí hauria llavors interessat la relació de dites fundacions llavors insignificants, y ademés sabudes, per haverles presentiat, dels habitants de la encontrada? Quan lo castell ó la masia, en virtut de les noves cases, que ab lo discurs del temps s'han anat apilant á son entorn, s'ha convertit en un poble, ó vila, ó ciutat, ó be ningú s'ha recorda ja de llur humil origen, ó be ningú s'ha cuidat de tramètrel á la posteritat.

Admesos aquests precedents, que estan rigurosamente conformes ab lo sentit comú y ab les notices que'n donan los documents contemporanis de la nostra Reconquesta sobre la repoblació de Catalunya, la interessantíssima qüestió dels noms de poble se presenta menys escabrosa.

La solució es aquesta:

Molts de nostres pobles han comensat per ésser un mer castell, una mera masia.

¿Hi há res més avinent, més fácil, més propi, que donar al castell lo nom de son senyor, ó á la masia lo nom de son propietari? ¿No es axò lo que pásca avuy dia ab les masies de nova fundació, ó ab les torres de esbarjo que'l habitants de pobles grans s'edifican al entorn d'aquests? ¿No es lo més freqüent y quasi lo únic donar á exes torres ó á aquelles masies lo nom de llurs propietaris?

Si un tal Arnau, un Galí, un Olí (*Aulinus*, *d'Aulus*), un Adral (*Aderaldus*), un Tersol (*Teriolus*, *de Tertius*), un Bo (*Bonus*, nom de persona), un Blanch, eran senyors d'un castell, ¿podía distingir-se ab un nom més avinent y més apropiat qu'ab lo de Castell-Arnau, Castell-Galí, Castell-Olí, ó Auli, Castell-Adral, Castell-Tersol, Castell-Bo?

S'ha d'ésser molt poch versat en la lectura dels vells documents de la nostra terra per no recordarse de que lo modo d'anomenar los pobles en la edat mitjana era molt sovint anomenantlos *castrum*, que vol dir castell; com á recordansa de que en llur comensament no eran més qu'un castell, al entorn del qual més tart s'edificaria lo poble.

Lo nom *castell* ha desaparegut de la immensa majoria; ha restat sols lo nom del senyor, com á nom del poble.

Crida igualment la atenció en la lectura d'aquests documents la multitut de *viles* que hi havia á Catalunya, y qu'avuy no son més qu'una masia. Y no tarda'l lector intelligent en ferse cárrech de que la paraula *vila* en boca d'aquella gent no significava un poble amurallat y d'alguna importancia, com diuen que significa avuy; sinó que significava simplement una masia gran, una gran casa de pagès ab ses rústiques dependencies de corts, corrals, etc.; es dir lo que avuy significa en Italia la paraula *villa*, lo que significava entre'l's antichs romans la metixa paraula.

Lo qual es altre indici de que molts pobles han comensat per ser una mera masia.

Donchs si'l propietari d'una *villa* ó masia s'anomenava Mir, Adrau ó Adral, Fortuny, Fraser (*Fredro*), Gayá, Lleó, Morell, etc.; es natural que s'anomenás Vila-Mir ó Vila de Mir, (Prov. de Girona), Vila-Adrau, Vila-Fortuny (P. T.), Vila-Fraser (P. G.), Vila-Gayá, Vila-Lleó ó Lleons (*villa Leonis*), etc. Y quan aquestes masies arribaren á ésser pobles ó viles ab lo modern sentit d'aquesta paraula, es natural que conservassen lo nom primitiu, qu'era molt sovint lo del propietari.

Y axís com se perde en la majoria dels cassos lo

nom comú de *castell*, qu'abans tenían, segons los antichs documents; se perdé igualment en la majoria dels cassos lo nom comú *vila*, que sols com escepció conservan uns pochs.

Aquesta senzilla teoría, que está destinada (axís ho penso) á llansar una viva llum fins en los més apartats orígens de la nostra historia preromana, no té sols en son favor la verossimilitud qu'ha pogut estimar lo lector; sinó que té ademés la prova decisiva de la experiència: vull dir qu'aplicant los antichs noms de batisme als actuals noms de poble restaurats, quan convinga, conforme als més antichs documents, y conforme á les regles de la transformació dels noms llatins en catalans; s'ajustan ab precisió tan admirable, que'n resulta la identitat evident; y d'esta, la confirmació més esplèndida de ma nova teoría.

La formació d'un catálech complet dels noms de batisme que s'han usat á Catalunya des dels comensaments de l'època cristiana, nos donarà la clau per la satisfactoria explicació de la meytat al menys dels noms de pobles fundats en la metixa època.

Axís com lo catálech dels noms de persona que s'usavan aquí abans de l'època cristiana, nos donarà la clau per la esplicació de multitud de pobles los més antichs de Catalunya.

Perque, si exceptuem alguns noms de pobles que provenen d'alguna edificació que devia haverhi en aquell lloc ahont se edificá més tart lo poble, (com Tores, Castellet, Castelló, Palau, Palou, que equival á petitpalau; Corts, etc.); si exceptuem ademés los que provenen d'haver estat un santuari abans de ésser poble (com los que tenen nom de sant: per exemple, Santa Coloma, Santa Eugenia, Sant Quintí, Sant Boy, etc.); los noms de persona, y los que expressan la topografia ó alguna circumstancia topográfica del lloc ahont està lo poble, esplicaràn completament tots los noms de nostres pobles y demés geográfichs ó topogràfichs de Catalunya.

Alguns lectors, poch versats en l'estudi dels antichs documents, sabent que los noms Arnau, Galí, Olí, (ó son diminutiu, Olió), Bo (ó 'l dim. Bonet), Fortuny, Mir, Morell, etc. son *avuy* coneeguts apellids, no veurán en los citats exemples, Castellolí, Castellgalí, etc. la confirmació de la esposada teoria, axò es: que molts noms de pobles provenen d'antichs noms de batisme.

Avuy es cert, son apellidos: mes abans de serho eran noms de batisme, que com a tals estan anti-quats; mes que's troban ab més ó menys freqüencia com á noms de batisme en los antichs documents.

No'm costaría gayre citar en comprobació de la esmentada teoria una munió de pobles quins noms son ni més ni menys que noms de persona, y, precisantlo més, son noms de batisme; puix no poden ser apellidos, ja que aquests no existían encara quan ja existían los aludits pobles.

Veten aquí alguns per mostra:

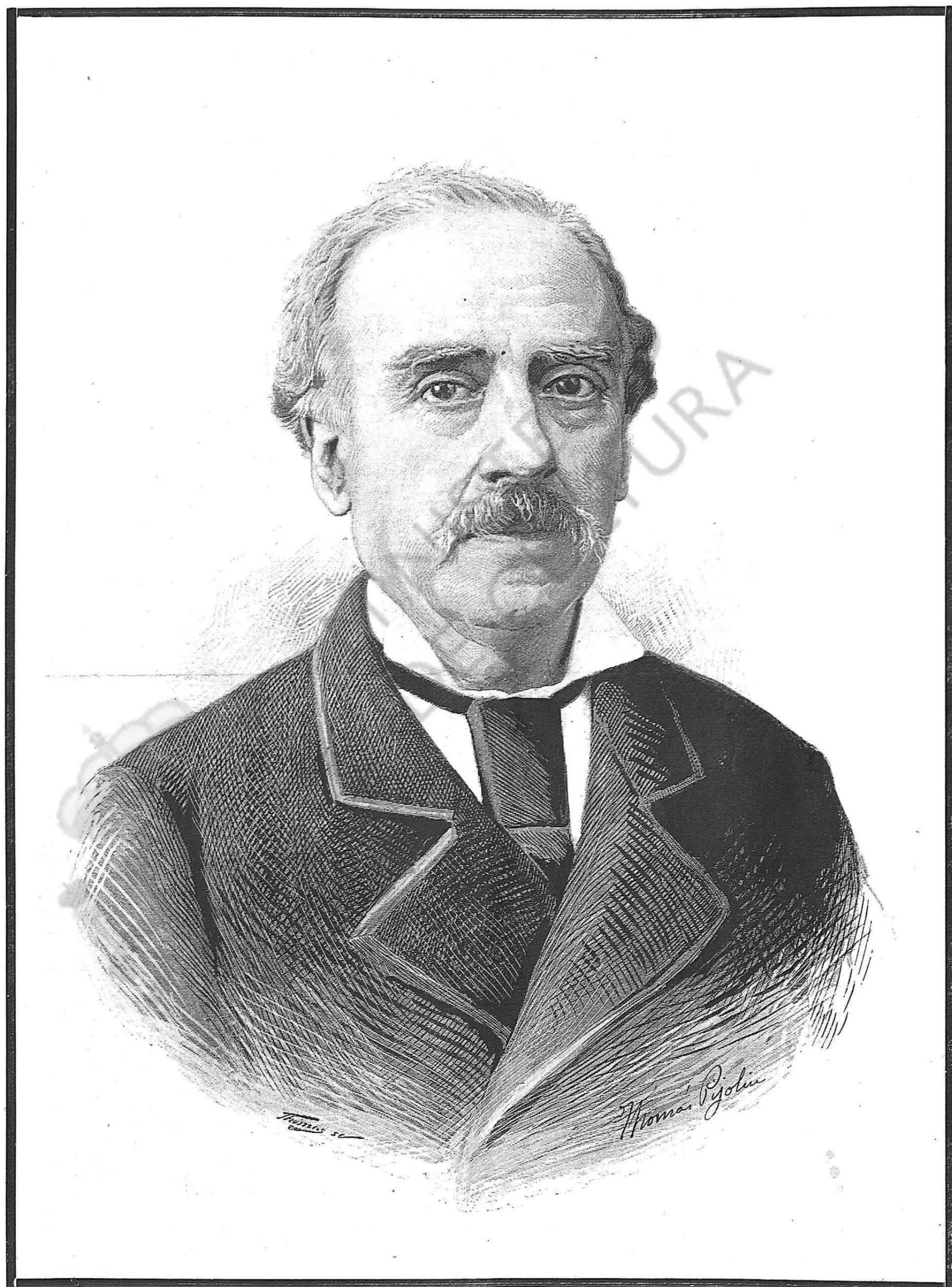
Ramonet, Joanet, Constantí, Cerviá (de nom de persona romá *Servianus*), Cervelló (de *Servius*, *Servilius*), Vallirana (*Valeriana*), Crespiá (de *Crispius*, *Crispianus*). Romanyá (de *Romanus*, *Romanianus*), Papiol (de *Papias*), Oló y Olot, (*d'Aulus*), Amposta (*d'Ambustus*), Argentona (*d'Argentens*), Argensola (*d'Argentiola*, diminutiu *d'Argentea*) (1), Granyena, (*de Granius*), etc., etc.

Qu'aquests noms ho eran de persona, es cosa sabuda. Qu'además eran en l'època cristiana noms de batisme, crech tenir bones rahons per afirmarlo. Mes la cabal esplicació d'aquest punt interessant, no cabrà còmodament dintre dels estrets límits del petit present treball.

JOAN SEGURA, Pbre.

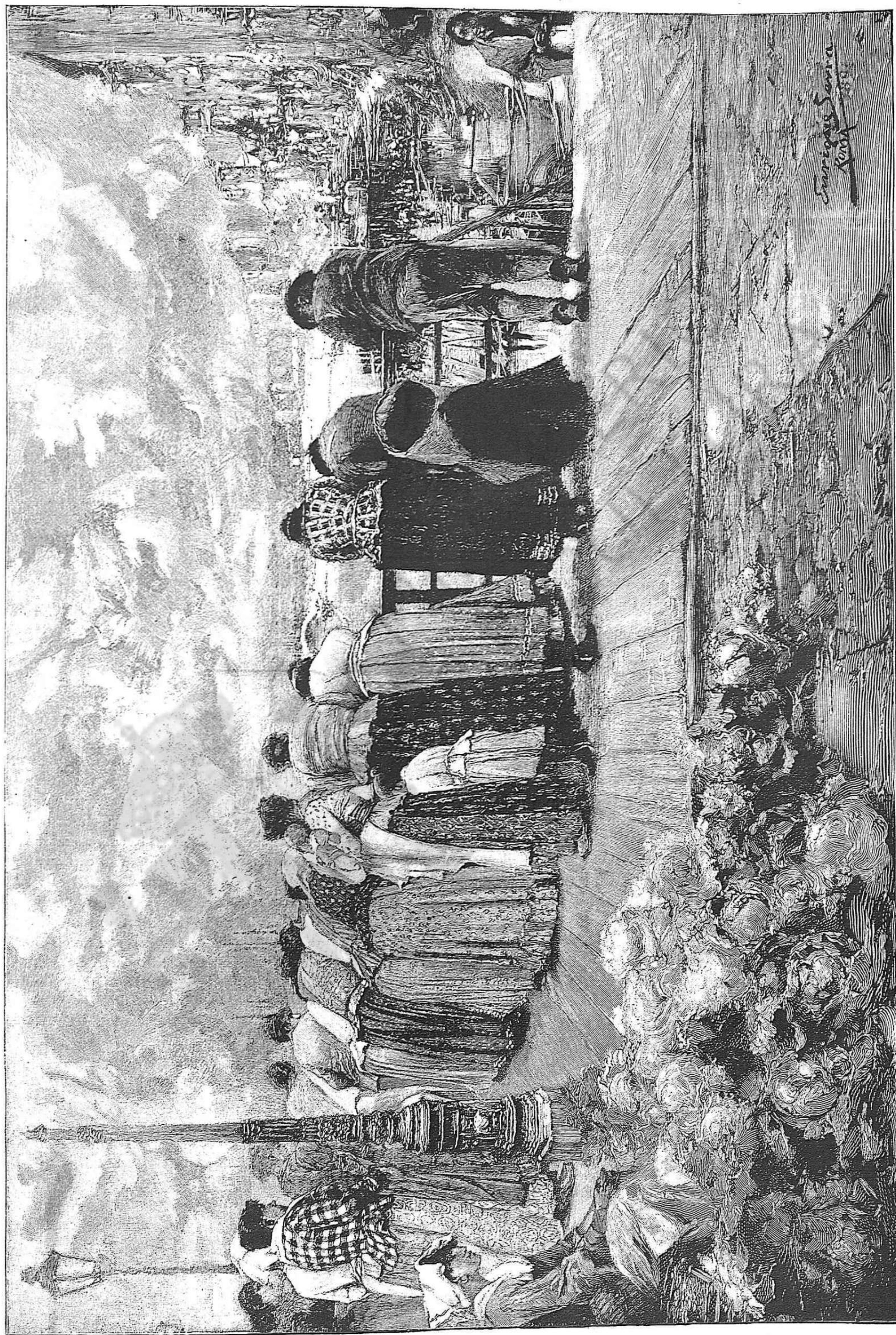
(Seguirà.)

(1) Trobarás Sta. Argentea á 13 Maig. Argentea suposa un *Argenteus*.

DON ANTONI DE BOFARULL, per Thomás Pijoliu.

† lo dia 12 d'aquest mes.

UN PONT SOBRE'l TIBER, quadro d'Enrich Serra.

LA REYNETA DEL CADÍ

NOVELA DE COSTUMS CATALANAS DE MARTI GENIS Y AGUILAR, ILUSTRADA PER J. CABRINET

III

La bellesa d'aquell paisatge, la música rústega dels boscos gronxats per aquell vent de la muntanya, l'olor de les flors y de les rehinas y l'exercici natural d'aquella baxada dreta, per entre escorsas, arrels y pedras, esboyrá un bon xich las rufadas que en lo que duyam de camí m'havían ennuvolat l'alegría y la serenitat. Me trobí solzament respirant una melangia indefinible y com una saludable reacció del trontoll que havia sufert en lo cor y en l'enteniment, y ja més clara en mí la facultat de pensar y de discorrer, vaig tractar de fixar ab la fredor y calma possibles los termes de la meva nova situació, esforsantme per veure en la simpàtica figura, qu'una especie d'iluminat recort tant de cop y volta m'havia fet entrar en lo cor, més que la claror fosfòrica del llamp que enlluernà y cega, la llum blanca y tranquila d'una estrella com las que guian als nauxers pe'l desert de las nits.

Llavors les alenadas d'ayre'm foren més dolsas, y ab una especie d'oració muda, vaig saludar com á la primera avansada dels paisatges patris, aquella tranquila y solitaria vall de la Molina. Sense adonarmen, la bellesa omplia ma vista, y un goig y una calma falaguers anavan esponjant mon cor.

Caminavam pe'l fons de la vall, que no es un pla, sinó la falda, estirada en curvas

de perfil suavíssim, d'un cercle de muntanyas totes vestides de pins y de rouredes, encatifada de regadas herbas y flors de colors, desde hont la blavor del cel, com desde la rodona d'un anfiteatre, se veu més clara y més intensa, y desde hont los sorolls del món y de la vida no sembla que pugan sentirse en aquell encantat parèntesis de la terra que convida á recolzarse pera reposar y meditar.

No's sentia més que'l feble ressò d'un fluvial de pastor, y d'una esquella d'algún remat que bosch endins pasturaría. En aquella hora ja 'ls aucells no volan ni cantan, y l'aire assossegat no's veya que fes moure aquella gran prada d'herba. Aquella soletat era sublim, y ni'l meu company resdeya, anant al devant meu, brassejant ab la brusa y'l llarch bastó, y l'ample barret ab las alas dretas com un grandiós y negre gíassol. Jo crech que no's trobava be sense la pipa y desitjava arribar á l'hostal de la Molina per veure de replegarne un altra.

En axò, una fressa estranya vingué á despertar de sopte nostres sentits, com si sota dels peus se somogués la terra, ó com si una forta ratjada fes brandejar ab furia tot lo ramatge del bosch de cada banda. Girant lo cap á aytal sorpresa, per instant corruguerem, fugint, ab tot lo delit de las nostres camas, envers al primer marge que atraparem cap á la banda contraria del terratrèmol que baxava. Fou cosa d'instants,

y desseguida, com duyts del vent, creuaren devant nostre, ab lo cap dret y la clin enerissada, axecantho tot ab assahinet y salts y raigs de cossas, una multitud d'eu-gas y pollins que, desbocats y espantats per alguna cosa, havian baxat d'una d'aquellas serras y galopavan cap á l'altra part de la muntanya. En vades los pastors, ab xiulets y bastons y pedras, afadigats los encalsavan; l'esbalotat esquadró, com las balladas en los deserts, arremolinava l'aire ab arrenchs de llibertat. La gent de la Molina ja havian exitá guanyarlos si podian la ventatja, y'l *Picapoll*, entusiasmado ab aquella aventura inesperada que'l rescabalá ab usura del neguit de la pipa, s'llenà costa amunt, tot ell tornantse camas y lleugeresa, per pendre una part generosa en aquella especie de cassa salvatge que, á poderli copsar la perspectiva un enginyós artista, fora estat un rich assumpto per un quadro de la vida y'l moviment d'aquellas muntanyas.

Axò pensant, y mentres aquell estol de cavalls y gent jugavan á la cuyt per aquells cims, volguí treure mon llapis y cartera, mes com la càrrega del esperit no deixava córrer la mà lleugera, vaig quedarme ab la plana en blanch als dits, assentat al marge y divagant la vista pe'l cel y per la vall ja ombrejada á certs indrets per la mitja llum del crepuscle. Rallas de llum llargas se dibuxaven en lo cel com raigs de sol que

corrían á la posta y enviavan á la verdor de la vall una nova claror sense ombra que no més dibuxava á mitges los objectes, enlluernant la vista, donant una magestat feresta als negres turons que la voltavan. Lo ressò d'aquella cridoria s'anava fent llunyanà y débil, y com si'l sentiment de la soletat replegués també las alas del meu esperit, vaig anar per pendre la vía més curta cap á la Molina y esperar allí als actors y lo desenllás d'aquella esbarada carrera. Ben sol, anava tenint á tret la vistosa casa, y sols s'axecavan en lo camí que jo feya, com per ferme companya ab l'ayrós moviment de sas fullas, alguna que altra mata crescuda per etzar entre la menuda herba, d'amarga genciana, de melilot y de heliotrops flayrosos. Mes al saltar una marginada, ferí mos ulls un planter estens d'unas floretas blavas de graciosos brots, de menudas corolas que se obrian en umbelas, y que cubrían bon tros de terra, donant al darrer raig del dia son color de blau de cel, com un vol d'insectes d'aletas brillants qu'allí s'haguessen aturat á xuclar durant la nit la dolsor de las ufanosas herbas. Al detenirhi la vista, com per miracle ja no hi havia més llum á la terra que per dexarme veure aquellas flors que m'encantavan. Parat, sorpres, y no atinancá donar un pas, tota la sanch se'm glevá en lo cor, una suor freda me mullava'l front y no apartava la mirada d'aquell tros de terra que'm feu recordar clara tot'una història, com si fos una plana de lletras conegeadas, gravadas en lo més amagat del meu sentiment.

Y vaig esclamar á dins de mon cor, cuillint ab febrosos dits un brot d'aquellas flors, mullantlo ab una llàgrima y estrenyentlo dintre de mon pit:

—Oh! La darrera penyora que guardava d'ella, éra un ram d'aquexa flor divina, del color de sas ardents miradas..... y també la he perduda!

Y arrencant á correr per entre las ombras, ofegant ab mas mans lo plor dels ulls, m'entrí com un follet á la casa deserta, deixantme anar sens esma en un banch reconer de la llar de foch.

(Seguirà.)

L'AGAFADA DE MOSSÈN BENET

(Acabament.)

Al bo de la batussa s'ohí un crit esgarrifós, provenient del barri. Una bala de la tropa havia encerrat la testa d'un minyo de la partida.

—Que l'entre!.... ¡Que'l dugan!....—esclafiren las donas desde l'ascó, llenant la escopeta de rebotes y despegant les cabells desesperadas.

Dos de sos conxorxs lo conduhiren á pés de brassos. Era un minyonás de més de nou pams.

—Vejam, noyl—li digué mossèn Benet, visurantlo.—¡No es res!.... ¡Una encetadura!.... ¡Porra..... porra..... porra..... Tre..... tri..... tre..... tri..... tre..... tra..... Quatre desfilas. Un parell de glops d'ayguardent.... y á la revenja, bordegás!....

Lo bordegás enfonçá sa esgrogueida cara en lo tou del coixí que li dugueren, gotellant de sanch una de sas voras.

—¿Y dos dits d'ayguardent, eh?....—repetí mossèn Benet, allunyantsen, tot apressat.

Un cop dalt, ressegui de nou las posicions dels combatents. Los de sa partida seguian foguejant com uns endemoniats. Desde la portalada á las golpes no hi havia escletxa ni forat del que no n'exis lo canó d'una escopeta. No cal dir com las hi encarrían los de darrera la tanca y's escampats pe'l barri.

—¡Apa, valents!.... ¡Foch y foral!—anava cridant mossèn Benet per alentarlos. Lo sum de la pòlvora, que s'estenia arreu fet a xichs núvols, acabava d'enardirlos ab la fortalesa de son tuf.

De sobte s'aturà, parà l'orella envers la costa, esclafí un mot, que'l retruny d'una descàrrega ofegá desseguida, y arrebassant de la finestra al ardit fússer, s'hi abocà tot repenjantshí.

Las avansades de la tropa's distingán á cosa d'un tret de baseta. Per los caminals, emblanquehits per la pols, las ombras llargarudas de sos cossos, s'hi estenian lo meteix que negras tacas.

Mossèn Benet allargá la vista pe'l's encontorns d'Ayguas-juntas. Sos marges y ríbas, aclarintse per moments, dexavan endevinar ja lo color ros de la terra. Atret per una confosa ramor, barreja de cops, crits y corredissas, qu'anava engroxintse poch á poquet com una avinguda de riu ó un tro quan s'atansa, mossèn Benet s'hi ataleýá una estona desfició. Una llarga sombra bellugosa sobtá totduna sos ulls esgarriats.... «¡La columna?....» s'dígué.

Los renills d'uns caballs, sobrepujant la ramor ab sos espinguets, esclarí alhora sos dubtes. «¡La columnal....» repetí, irat, mossegantse'l llabis.

Son segon, apareguéntseli de sobte, esgroguehit com una cera y ab los ulls enfora lo meteix qu'un orat, li signá que fugís á corre-cuyta.

Mossèn Benet manà ensellá'l caball.

Lo foch dels de sa partida, que ja mimvava feya estona, parà en sech, com si haguessen tocà á replegarse. Los tabals y cornetas de las guerrillas resonaren allavors dins lo meteix casal ab esglayadora feresa. Vegentse la columna á sobre, recularon los de mossèn Benet á la esgarriada.

Uns s'agavellavan fora'l barri, aguaytant dret hont pujarla la tropa; altres, llenant la escopeta de revés, saltavan la tanca, apretant á correr tot seguit per aquelles tasqueras; alguns, com si esperessen ordres, passegaven per l'era, esvarats....

—¡Fugiul!—esclamá mossèn Benet, ab la mà al llom de son caball.

A la veu de «campi qui puga» desaparegué tota la patuleya.

Quan mossèn Benet ab la ajuda de son assistent posava'l peu á l'esperó, la cridoria de la guerrilla se ohia com a vint passas.

—Ja'l's tenim!.... ¡Hem arreplegat en son llit á la llebra!—esclafian.

Pegá embranzida mossèn Benet.

Mes estava de Deu que aquella nit l'havíen de agafar. Guarnintli'l caball á tota pressa, li havia deixat son assistent la singla fluxa, y esmunyíntseli á mossèn Benet al embestir la sella, se li escorregué'l peu sota'l ventre del animal, cayent á terra de memòria.

—Que no'n's escapil!.... Que no'n's fugil!....—baladrejaven los de la guerrilla.

Apreta á correr mossèn Benet, á correr fet una furia, mes, gros y petitó com era, lo aconsegueiren desseguida. Entre las Vilas y's Carbonells lo van agafar. ¡Y com s'hi agarbonaren los de la avansada!.... Lo meteix qu'una canilla de llebrers sobre una pessa grossa!....

La columna, qu'al enfiar la masia s'havia desplegat per sos encontorns, enrotllant als de mossèn Benet, anà refentse poch á poch, comparexent á xicas collas. En mitx d'ellas, alguns dels fugitius, fets presoners al correr ó al ésser cassats en sos amagatalls, hi eran conduïts entre bayonetes.

Entr'altres de coneiguts, hi havíal xich de la Tona; un que li deyan lo Sant, de Torre de Nagó; lo trist de Cal Alegre y's nevots dels bescantats

Garsas; lo Garsa de la destral, aquell qu'ab ayres de llenyater feya d'espia als carlins, que badá'l cap á un quefe de tropa ab un cop de la seva eyna, morint afusellat en l'acte; y'l qu'anomenavan «Animet», segons veus, perque ho pagava tot ab xavos y quartos de hú, bestrets del captador de las ánimes de Sant Jaume.

Espellifats, esllanguits, cara-bruts, amarats de suor, una suor espessa y llorta com aygualit sutge, motxos, coxejant algun, altres ab las mans á la testa envenadas ab un mocador llantiós y descolorit com si l'haguessen rebregat pe'l's terrossos; calsant molts un pellingós bossí d'espardenya, si no anavan á nú peu, dexavan lligarse cotze per cotze ohint los mal termes de la soldatada resignats, sens esma ó mossegantse'l's llabis, reprimint axís la maror de son coratge.

Lligat de peus y mans com un Crist, y ab sa manta vermella duta á la valentona, mossèn Benet tretzejava ab los quefes de la columna sobre lo estat y etzars de la guerra.

—Sembla que vos ha picat be l'espia, aquest cop, capitál!..

—No ho sabeu pas tot, encara. A n'aquestas horas en Ros d'Eroles haurá ja cayut á la ratera.

—Voleu dir?... Porra... Porra... Porra... tre... tri... tre... tri... tri... tre... Gayre be me'n dubto, capitál!.. Fora una trahició tremenda.

—No trigareu molt á toparvos.—

Doná un toch la corneta d'ordes, abandonaren á corre-cuyta las Vilas alguns dels més axerits guerrillers, s'arrenglerá la columna, estenentse com un riu per la carretera, y emprendent á só de cornetas y tabals la marxa, aconvoyá'l's presos dret á Solsona.

En lo Cementiri d'Ardèvol s'aturà.

Ajassat mossèn Benet sobre l'herba que cubría las despullas de sa nissaga, li serviren per tot desdejuni xacolata ab pa torrat y aigua fresca. Al axecharse dirigí la vista als Tristanyys, sa casa payral, la mellor del terme, allavors buyda com una tomba.

—Mireu!...—digué á n'al quefe de son costat, signantli la masia:—Vos sembla que morintjo tot ho teniu llest... y aneu ben errats. Veyeu aquell casalot?... Es la soca dels Tristanyys... Set nevots allí m'hi restan... Set generals que sols esperan l' hora de rellevarme, capitál!...—

La columna's posá de nou en marxa, atravessant lo poble de Sant Just, y venint, silenciosa, envers aquest terme. Sembla un entero dels grossos, vista de lluny. L'acompassat trepitx de sos passos se ohia com si una grossa mola esbocinés esclofollas d'ou ó escarrotxes secas. Al arribar aquí al Miracle...—

L'hostalera que feya estona's fonía pera ficarhi la pota, trencá la relació del de Sanahuja, emprendent la axís per son compte.

—A mi m'ho contaren, eh? bon home!...

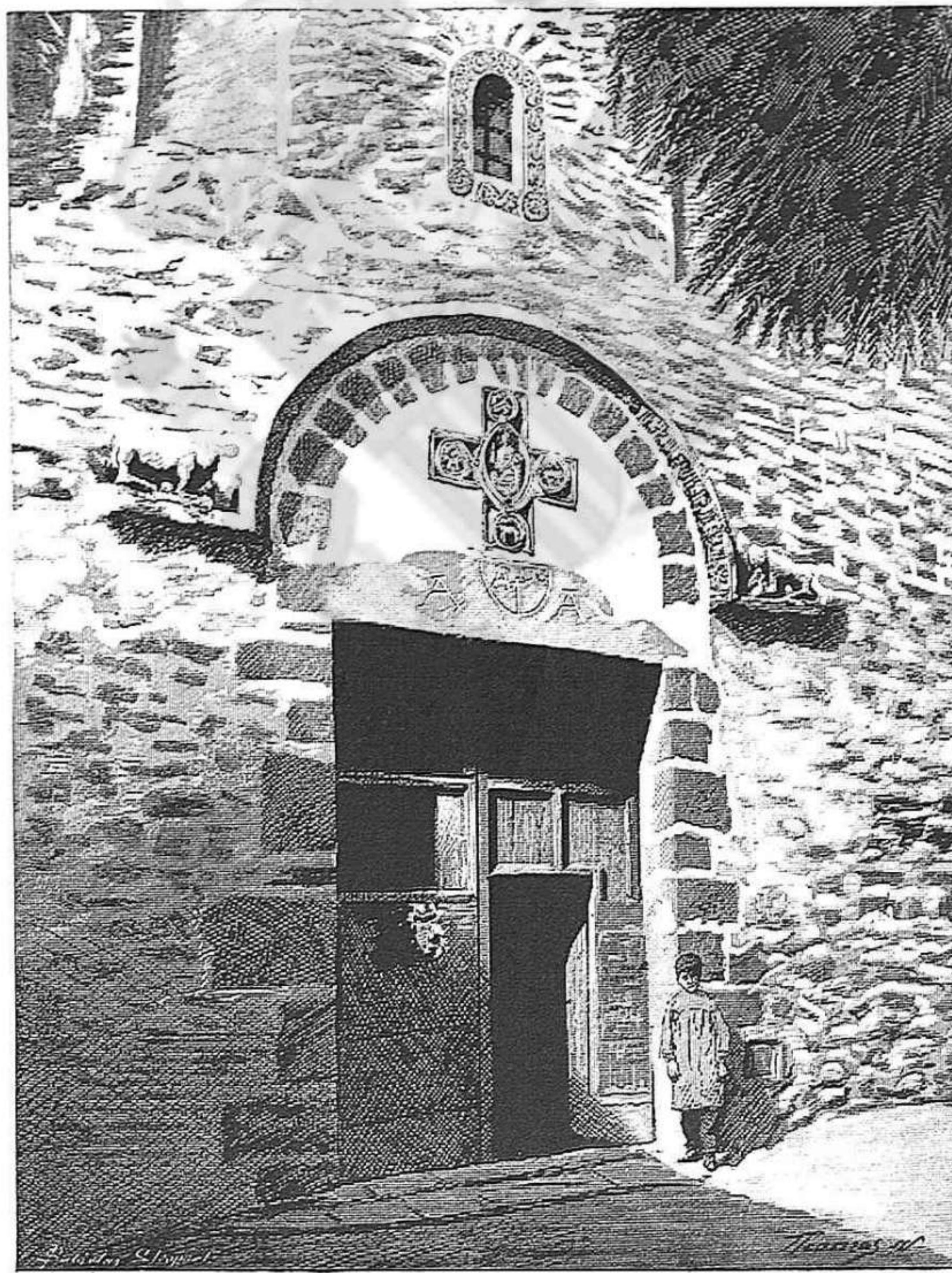
Jo m'estava á la cuyna axugant los plats. Eran per'allí las dues quarts de tres de la tarde. Guaytant per la finestra te'm veig de sobte'l's baylets de més amunt, escapant dret al camí, rebents com una ira de Deu no m'aturis... Venian de la font del Mas, de pescar granotas grapejant la boga y'l's bimachs dels tolls... Emmascarats, encesos com unes brasas, regalimant llot per mans y peus, arrebossadas las calsas fins á genolls, reganyant la pitrera y ab las espedanyas lligadas á la trinxera, van atravessar com uns mals esperits fregant lo barri.—Ey!... baylets!... vaig cridarlos. Què vos passa?... Ara'l duen... Ara'l duen...—A mossèn Benet?...—Un de la colla sacsal cap sens ni tombarse.

Vaig dexa'l's plats, vaig avisar á la mestressa, que s'esqueya á dalt... y... ala... ala... camas ajudeume cap á darrera'l's xicots. Quan arribava al camí, la columna va fer alto. La manta roja de mossèn Benet va ésser lo primer que vaig llambregar. Mentre tots se dessecavan la gola ab l'aygua y l'ayguardent que'l's vehins los duyan, l'amo que tot lo matí havia

FESTEIG, composició per Alicia Havers.

ARLES DEL TECH (VÁLI.ESPIR)

PORTA DE LA IGLESIA.

Dibuxos per J. Subietas-Lleopart.

SEPULCRE Y CREU.

sigut fora de la masia, s'acostá neguitós á mossen Benet.—Ja sabeu lo del Eroles?... li va dir, tot motxo.—Voleu dir qu'es cert?... —va fer ell, esvarantse.—Vos han trahit,—afegí l'amo. A la metixa hora, quart ensá quart enllá, que vos queyan sobre las Vilas, sobtavan á n'en Ros d'Eroles en lo mas dels Socarrats... Ni temps per vestir-se ha tingut... Tot lligantse las betas dels calicotets s'ha escapulit per darrera... mes l'han aconseguit desseguida, á quatre passas del barri.—

Acotá'l cap mossen Benet, se posá una má á la orella com si no volgués sentir lo que li deya l'amo, y axecant los ulls al cel, negats del tot per espurnosas llàgrimas: «Som perduts!... Ara sí que som morts!...» exclamá.

«Y tan bon caball com teníal... Y tan coratjós com era!...» deya la gent contemplantsel. «Lo matarán!... ¡Nos lo matarán!...» afegían alguns, mentres reprensa'l camí la columna.

Al cap de pochs días sapiguerem que l'havíen fusellat á Solsona, junt ab son amich y companyó en Ros d'Eroles, de qui ell tant se refiava...—

Callá l'hostalera, suspirá'l de Sanahuja; alguns dels entaulats s'estiraren de brassos boy badallant y axecantnos tot d'una de la taula, exirem á gambejar una estona.

—Ara hi tornessem!...—digué'l carreter, amenassant l'espai ab la vara.—Lo qu'es ab lo Rafelet Tristany me n'hi tornaría desseguida.

—Y jo ab lo Francisco!...—afegí un dels firetaires.—Prou tenia rahó mossen Benet: tots venen de bona soca.

—Si tinch de dirho,—respongue un tercer—may m'ha anat tan be'l negoci com per la darrera guerra. D'espardenyas, barretinas, mocadors y mitjons... ira de Deu!... més no'n vulguis. Tot m'ho esgarrapavan de las mans. Ah, no... avuy fós y demá festa!—

En tant ho deya, espurnávanli's ulls, allargávali's nas, amoronianseli's llabis, y sas grullerotas mans, obríntseli y clohéntseli desficiosa, semblavan com si grapegessen moneda. Un corb, sentint la feitor d'un cadavre, deu prendre á ben segur aquells posats.

Temerós de que allarguessen la conversa, ferint de plè mas opinions, com gent aferrats á las sevas, vaig estirar á mon didot del gech, signantli ab un gesto qu'emprenguessem la marxa.

—En aquest recó del món, fill, son axís,—me va dir, ja gambejant per la carretera.

—Tant y tant...

—No hi há més!... Lo que hem de pregar, es que si una altra volta hi tornas, de fetas de guerras civils no te'n hajan de contar cap de fresca, m'en tens!...—

—Axís sía,—vaig dir...

Però mentres hi hajan recons de món com aquell, á la veritat, molt ne dubto.

JOAN PONS Y MASSAVEU.

LO CARNAVAL Á REUS Y LA INDUSTRIA

Interwiev ab una baylarina.—Lo carnaval en los carrers.—Las dansas.—Lo ajuntament Carnestoltes.—No hi há classes.—Lo carnaval caramenter.—Sagristans.—En los casinos.—L'Olimpo.—Lo minut de Carles IV y María Lluisa.—Al treball.—Las industrias en gran.—La Pensilvania.—Montserrat.—La Universal.—Ja's veurèm. En la Manufacturera de cotó.—No'n guanyan en la competencia.—Los mosaychs famosos.—Opinió d'un francès.—La fàbrica de Isidro Llevat.

En la fetxa en que surt aquest número se troba Reus en plè Carnaval, circumstancia que, afejida á la fama de que disfruta tal festa á Reus, me decideix á dedicarli un recor, com vaig fer respecte al Carnaval de Vilanova y Geltrú, que també es molt digne d'esment.

Advertinx que jo no l'he vist per no haverme pogut trobar á Reus durant aquells dies, encara que agrahexo molt la invitació que algunas famílies me feren y que, potser, aprofití un altre any.

—Què'n podrá dir, donchs, ara del Carnaval

de Reus? — me preguntarán vostès. Y responch jo, que tinch molt bona memoria y millor voluntat, y no necessito més que repetir aquí exactament quelcom de lo que'm contá certa vehineta del arrabal de Santa Agnès, tan hermosa com llesta, després d'ensenyarne l'ayros trafo que preparava pera pendre part en las célebres dansas. Escóltinla:

—Aquí comensa lo Carnaval lo dia de Sant Sebastià, que es un de nos tres Patrons. Diuen que antigament eran los regidors los primers que ballavan en la nit d'aquest dia, en mitx de la plassa, ab las sevas senyoras molt ben arrenjadas. No's pot figurar lo luxo de las cabalgatas: barcos, carrozas y las estudiantinas. Sol haverhi magnífichs carros triomfals, per l'estil dels del *Gavilán*, de Barcelona, (quan lo *Gavilán* sortí). Però aquí no succeheix com allá, que tota l'animació es á la Rambla; aquí veurà vostè igual animació y bullici per tots los carrers y plassas, que las tenim ben espayosas pera que ab las cabalgatas alternin las societas corals, las músicas militars, las coblas y una infinitat de disfressas en varietat sorprendent. Res diré dels rallos de donas elegants que's bellugan en los balcons, los continuats obsequis que rebén y aquell tiroteig de barreja y rams de flors que arriba al deliri, perque se'n fa un malgasto de boigs.

—Ho comprehench; á Reus son tan richs com gallants.

—Miri: hi há societats que durant tot l'any van recaudant lo capital que's gastan aquests días. No se'n rigui, que no dich res sinó lo cert: un verdader capital, format per la pesseta que cada setmana va donant, exclusivament per axó, cada un de sos socis que son moltissims.

—¿Y què'm diu vostè de las dansas?

—Solen efectuarse lo dimars de Carnaval. Al demà, disfressats tots los socis de las societats d'esbarjo, de brassat ab sas parellas també magníficamente disfressadas, se reunexen en una plassa, y tot seguit comensa la rua, anant al devant la societat més antiga. Cada una va ab lo seu correspondient pordó, portat y guardat per tres joves, genets en cavalls ricament guarnits. Després seguexen las coblas de músichs. Tanca la comitiva lo carro-barca, que dispara canonades; després seguexen los carros triomfals, plens de noyas admirablement disfressadas. Com vostè pot figurarse, no n'hi va cap de lletja.

—Me las figuro encisadoras.

—Al últim de tot ve l'ajuntament.

—Tan respectable corporació al últim de tot?

—No's tracta dels senyors de la Casa Gran, sinó d'un ajuntament *carnestoltes*, ab disfressas molt caprichosas. Axís arriba á la Plassa de la Constitució la alegre comitiva; los músichs se colocan al mitx; lo carro-barca dispara salvias estrepitosas; los mari-

LA MARE DE DEU DE LA MERCE, escultura de Miquel Castellana.

nos artillers obsequian ab barreja y rams á las dels balcons, y al só de la música totas las parellas se disposan á executar las bonicas dansas que ja venian ensajant de temps endarrera y que axfs resultan molt lluhidas y dignas de veure. Allavors la festa y l'animació arriban al punt més alt. Allá no hi há classes; la més rica senyoreta y la més pobre treballadora se barrejan ballant; totas fan un sol cos; totas s'entregan ab entusiasme al plaher de aquell ball, molts d'elles vestits ab luxo assíatic, y las que menys ab capritxós gust y elegancia, encara que les robes no sian de tant preu. Si vegés les relacions yls casaments que'n surten del Carnaval! La meva cosina se casá ab un sagristá...

—Cóm?

—Si senyor; ab lo sagristá que fa dos anys la accompanyá en la comparsa; per que ella era també sagristana.

—Vaja, serà algun càrrec...

—Això mes; de sagristans á la parella que dirigeix los balls. Y també hauria de veure los de societat que's donan aquests días; los magnífichs dels Casinos, sobre tot los del *Olimpo*, perque com aquesta societat s'está en lo palau Bofarull, y té aquell saló que sembla de reys... L'ha vist?

—Sí, y efectivament s'assembla al d'Embaxadors del Palau Real de Madrid.

—En lo saló del Olimpo diuen que hi han ballat reys ges veritat?

—Sí; hi ballaren un minuet Càrles IV y Maria Lluïsa y crech que també un vals lo seu fill Ferran VII.

—Donchs ara hi van més menestralas que senyoras á ballarhi en aquell saló tan aristocràtic; sota d'aquells entexitats superbis, aquelles pinturas tan hermosas, á la enlluernadora llum dels globos de cristall, trepitjant alfombres y asseyentse en sofás que han costat mils de duros, y al só d'una orquesta, que encara dona més bo quan se veu als músics en aquella tribuna, que sembla feta per grans personatges.

**

Molt més me digué respecte del Carnaval de Reus, però no n'hi hauria prou ab un article pera consignarlo. Ab lo dit, lo lector ja se'n fará una idea. Ara tornem á la industria.

—Ademés de la del vi aquí hi há molts altres grans industries—va dirme un company de viatge—alguna de importància excepcional, com la refineria de petroli *La Pensilvania*, dirigida per nostre diputat don Joan Vilella, home de gran capacitat y que seria un escelent ministre d'Hisenda. Mes ja la veurèm altre dia, quan ell sigui á Reus. L'industria cotonera també hi està notablement representada, com la de ayguardents y licors, la dels famosos mosàichs y terrisseria y la incomparable confiteria de Montserrat....

En Martí Folguera m'acompanyá á veurela,—vaig dirli.

—Una fàbrica de xocolata com *La Universal*, que es de les més grans y millor montadas que coneix, etc.; tot ho podrà veure detingudament. Vaig á presentarla á un amic qu'es un dels homes que han demostrat més iniciativa industrial, Don Vicens Goben, que havent comensat sa carrera de treballador ha arribat á director de la *Manufactura de cotó*. Com jo mercadejo en aquests gèneros só vot en la materia, Fa la *Manufactura* filats y retorts; donchs be, abans creyam que en los números als solament tenían superioritat los inglesos y suïssos, y ha resultat que los elabora tan superiors y excelents y quelcom més baratos aquesta afortunada fàbrica.—

Hi entrarem y lo senyor Goben, qual franca fesomía se'm quedá impresa, tingué la amabilitat de accompanyarnos per las espayosas quadras. L'edifici es nou; la maquinaria novíssima y de lo millor, resultant de tot com un ayre de festa: la festa de la industria pe'l 400 treballadors que s'hi guanyan la vida.

—Pera que estigan contents—va dirme—además dels seus bons jornals, tenen lo benefici de certs premis que periòdicament los hi dem pera espernarlos. Axís ho fan també en la *Fabril Cotonera*.

—Gastan vostès molt cotó?

—En la *Manufactura* en consumim unes 80 balas per setmana.—Després vaig examinar lo treball y'l gènero, cridantme sobre tot l'atenció la calitat de las classes més difícils, que son las superiors, realment de mèrit extraordinari. La *Manufactura de cotó* honra á nostre país, yls industrials com lo senyor Goben, mereixen ben bé un recort de tot escriptor qu'estudie nostra producció.

Tot seguit, mentres de pas contemplava lo estens passeig obert de poch en la part alta de Reus, ana-

rem á la gran fàbrica de mosàichs. Portava en ma imaginació una escena que havia presenciat á casa d'un senyor francès que viu á Barcelona. Vaig trobarlo un dia encusat ab los preciosos mosàichs mate, estil oriental, ab que acabavan de enrajolar sa hermosa casa de l'*Ensanche*, y com algú li preguntés si's havia importat del seu país, respongué:

—No, senyor; y confessó que's dedican á Fransa á aquela industria, aquí hi tindrán molt que apendre.—Immediatament nos ensenyà un elegantíssim àlbum-mostruari d'ahont ell havia triat los mosàichs de sa casa. En la portada's llegia: «Isidro Llevat.—Fàbrica de mosàichs de porcellana mate. —Reus».

Així se comprendrà la meva satisfacció al visitar tal fàbrica y encaxar ab lo senyor Llevat, home que s'ho deu tot á n'ell meteix.

—Jo era rejolayre—va dirme—y en 1880 vaig començar la fabricació de mosàichs ab una sola màquina. Necessitava imperiosament procurarme bonas terras minerals, y al efecte vaig resseguir las montanyas catalanas, pam á pam, com també las de Valencia, de la Manxa y altres comarcas en que hi abundan los òxits de ferro y d'aràm, las gredas y argilas, triantlas pera mon mosàich. També vaig resseguir bon tros de Fransa. Ben triada l'argila, la subjecto á la cocció fins á 2.000 graus de calor, y axís adquireix aquela duresa metàlica que á vostè'l sorpren.—

No'm sorprengué menos la pureza de la elaboració y la gran varietat de dibuxos, desde'l més luxós—cenefa propia pera lo camarl d'una princesa—fins al més senzill enrajolat de vestíbul. N'hi havia de hermosíssims y molt caprichosos. Vaig recordarli que havia vist á Barcelona las cases del senyor Peñasco y de D. Antoni Cabrisas, admirablement enrajolades ab mosàichs dels seus, axís com també á Reus las de Boule, de Simó y altres, y's mostrá molt agrahit á la predilecció que li dispensan, singularment Barcelona y Amèrica; de manera que avuy té representants en la Habana, Buenos Ayres, Rosario de Santa Fé, Montevideo, Puerto Rico y Santiago de Cuba. Una de sus majors satisfaccions fou lo premi que li concedi la Academia de Arts y Manufacturas de París, com ho deu ésser ara igualment lo diploma d'honor que últimament ha guanyat á Bruselas en lo concurs internacional de la Societat Científica Europea.

La superficie de la fàbrica y de sos anexos es de 250.000 pams quadrats, y'n té prou ab 50 operaris pera aprofitar bé'l temps en tan gran espai.

—¿Quanta feyna fan diariament?—vaig preguntar-li.

—De 90 á 100 metros quadrats de mosàich. Y si es precís, també envio algun operari á colocarlo, per lluny que sia lo punt en que me'l demanin.—

Després de ma visita, he sapigut que se li han confiat, entre altres obras d'importància, los mosàichs del hotel que's construeix á Irún lo senyor Rojo Arias, yls del palau que s'está fent la Reyna Regent á Sant Sebastián. Lo felicitèm.

Y fins un altre dia.

L. GARCÍA DEL REAL.

RECORTS DEL VALLESPIR

Salut cordial, monts de l'Albera,
ribas del Tech, bell Vallespir,
qu'engarlandas nostra frontera
de festons blaus com flors de llir!

Aquí só nat, jayl sense pare;
tinguí per bres son llit de mort.
A dos anys no tenia mare;
sabeu una més trista sort!

Lo nin se va fer home;—amarga remembranza!—
luny de tu, Vallespir, lo destí m'exilà
fa més de cinquanta anys á l'altre extrem de Fransa,
hont tinch mitx oblidat ton sonant català.
Digas, conta al teu fill, oh ma serra estimada,
á ton fill que't sospira en sa presó del Nort,
lo que t'ha succehit entre exa temporada;
de tos monts, de tos valls, despèrtam lo recort.

Digas, tas torras esquerdadas,
Massana, Mir, Cos y Cabrens,
han apagat las flammaradas
que movian tos sometents?

Y quan l'oratge, en tas alsarias,
dels nívols esquinsa'l mantel,
que's batalls tocan á pregaries,
provocan sempre'l llamp del cel?

Lo lladoner del meu vilatge,
(quan jo vaig nexe'era molt vell)
ha conservat tot son brancatge?
hi fa cada any son niu l'aucell?
Encara's veu, baix son fullatge
(amich dels infants al bressol)
voletjar, rihenta imatge,
com vespas d'or los raigs del sol?

Al murmur de tas rieras,
al dols xiu-xiu dels faigs, dels pols,
dels castanyers, de las sureras,
al cant dels grills en los rostolls,
quín pler, quina delicia m'era!
mirar ta nit, per temps suau,
sembrant dels estels l'arenera
sobre'l desert de ton cel blau!

¡Oh Tech! que son vistosas y frescas tas riberas!
la vall teva es d'aquellas que no temen l'olvit:
ella dona á la Fransa las primeras cireras
y la neu hivernenca de l'atmeller florit;
ella es gabia oberta d'ahont may l'aucell vola;
y, be qu'en guapas rimas ho diga un trobador,
no es pas al Canigó, mes dintre ta vall sola,
qu'en tot temps hi há flor!

† PERE TALICH. (*de Serrallonga*)

LA CANSÓ DE LA HERBA

(POESÍA AMERICANA)

Jo vaig creixer, creixer per tot, per las voras de la polsosa carretera, pujant las costas dels serrats, per las hermosas ribas del saltador torrent, entre mitx dels espès bosch.

Jo vaig creixer per tot, per tot, entorn de la oberta porta ahont s'asseu lo pobre vell, ahont hi jugan los infants en un bell jorn de Maig.

Jo vaig creixer, creixer per tot, en los carrers de la tumultuosa ciutat, recreant, ab ma verdor, la visita del malalt, y del laboriós treballador.

Jo vaig creixer, creixer per tot. Vosaltres no'm veieu pas venir, ni ohiu ma dolsa y lleugera veu; jo crexo á la ombrá de las nits, á la claror de l'auba.

Jo vaig creixer, creixer per tot, durant las rialleras horas de l'estiu. La badella me prefereix á las flors, y l'aucell tot se alegra quan me veu.

Jo vaig creixer, creixer per tot. Damunt la terra ahont reposan los morts, jo vaig creixer callada y silenciosa; jo adorno en las primaveras sas humides fossas, las sevas tristes y mudas casas.

Jo vaig creixer, creixer per tot. Jo canto llohanas á Deu, qui m'ha fet náixer, qui m'ordena d'engalanar la terra y de crèixer per tot, per tot.

F. MASPONS Y LABRÓS.

CREMA DE LA MECÀ

Importante receta para blanquear el cutis; sana y beneficiosa; basta una pequeña cantidad para aclarar el cutis más oscuro y darle la blancura suave y nacarada del marfil (Precio en París 5 francos).

Dusser.—1, Rue J. J. Rousseau, París.

La senyora que desgraciadament arriba á sufrir en sos embarassos de yòmits incoercibles per las aguas minerals, gaseosas artificials, lo gel y altres medis ordinariamente usats, y que á pesar de tot segueix estenuantse y aflaquistne, no permetentli son estat, entre altres cosas, lo principal, qu'es lo desarollo natural del seu fill, arriba á beneficiar los *Salicilats de bismut y céri de Vivas Pérez*, que feren desaparèixer, per complet un sufriment tan insopportable per tants conceptes.

Desitjosos de facilitar als nostres suscriptors la enquadernació de *LA ILUSTRACIÓ CATALANA*, abaratintlo tot lo possible, hem fet ab la casa enquadernadora una combinació gràcies á la qual podem desd'avui oferir aquest servei ab notable rebaxa. Creym que's nostres abonats ens ho agrahirán y que aprofitaran la ventatja dels preus novament fixats, que son:

Enquadernació de cada volum. 7'50 ptas.
Tapas soltas 5'

NOSTRES GRABATS

Lo Diable.

Aquesta estàtua, qu'ha figurat en primera fila entre les de la última exposició de Bellas Arts de Madrid, es una de les obres més vigoroses qu'ha produït son autor, D. Agapito Vallmitjana.

L'autor del D. Jaume no desfalleix en sa tasca artística, y sa imaginació y son cisell seguexen com bons companys treballant alhora en las produccions escultòriques que la una concebeix y l'altra executa fidelment. Véjase, sinó, aquest *Diable*, una de las derres creacions, fermament construït y modelat: la expressió de rebeldia no's troba solzament en la cara hont llampegan totas las malas intencions, sinó en los membres tots de son servisament contrets y en sa grapaçada; la baxesa de las arts y lo tortuós de son vol se revela en aquellas alas de rata-pinya arreladas fortament en sa innoble esquena; tot ell traspua ira qu'aumenta ab la impotencia de sos esforços devant la mirada de Deu.

Es aquesta escultura una de las que més honran al art modern català.

Las noyas de 1792 y de 1892.

Lo pintor anglès qu'ha tingut la humorada de fer aquests dos quadros, ha posat emprenyo en donar á las composicions tot lo caràcter d'època y tota la veritat històrica, de manera que resultan dues escenes vivents separadas per un sige: en l'un s'hi retrata el recatament y'l temor de las noyas de cent anys enrera; en l'altre la llibertat y la desinvolta de las noyas en la societat actual, sobretot en certos païssos.

D. Antoni de Bofarull.

Véjase en altre lloch d'aquest número l'article del Sr. Coroleu dedicat á la memoria del vell catalanista reusenç que, més encara que per sos mèrits personals com á historiador, poeta ó novelista, hem d'estimar per lo que impulsà'l nostre renaxement en las primeries ab las publicacions plenas d'entusiasme catalanesch.

Al cel sia!

Un pont sobre'l Tiber.

Lo quadro que reproduhim es un dels més justos que ha produït lo pinzell del pintor català, n'Enrich Serra. Aquella colla de gent, aturada sobre'l pont, abocada al empit, per contemplar com ab l'ayga del riu s'escorren sota sos peus las embarcaciones, está pintada ab una veritat y finesa d'observació, que sembla qu'un los veu de debò; allí hi h'á desvagat que s'hi passa horas y horas guaytant sempre lo meteix sense cansaren y capdellant en sa imaginació Deu sab quinás filosofias, lo curiós que s'atura una estona á mirar lo que miran los altres, lo recader que descansa uns quants minuts recolzat á la barana, la xicotada qu'espera tot prenent lo sol que vinga'l seu soldat.

Es un conjunt agradable, tant per los tipos com per lo paisatge sobre'l que's destaca y per la llum ab que tot està banyat.

FOTOGRAFÍAS INTERESANTES

Catàlogo 50 céntimos en sellos de correo. — The Publishing Office Amsterdam.

TALLERS D'EBANISTERIA Y DECORAT D' HABITACIONS DE

JOAN SÀNCHEZ

Mobles d'art de totes èpocas y estils, y mobles econòmics de fantasia y capricho.

Montaner 133 y 135, entre'l de Mallorca y Provença BARCELONA

HIERRO QUEVENNE

Único aprobado por la ACADEMIA DE MEDICINA DE PARIS para curar Anemia, Pobreza de la Sangre, Dolores de Estomago.

Exigir la firma QUEVENNE y el Sello de "L'UNION des FABRICANTS". — Paris, 14, r. Beaux-Arts.

La Reyneta del Cadi.

Un'altra composició del Sr. Cabrinety sobre'l text del novelista vigatá, qual derrera producció estem publicant. Axis anirà següent, ilustrada ab una lámina semblant á cada capítol.

Festeig.

No es aquesta la primera composició que publiquem d'Alice Havers; la d'avuy no desdiu de la fama de sa distingida autora. En lo posat y en tot l'aire del jove militar s'hi veu la galantería del enamorat; ella escolta las melositats ab amorosa complacencia; los pares no deuen ser lluny, contemplant embaladis la joyosa parella y sentintse rejuvenir en l'amor de sa filla. Y que si no comparen á trencàrlosi las rahons, lo que es ells dos ne tenen per estona.

Arles (Vallespir)

Porta de la iglesia. Sepulcre y Creu.

L'iglesia se troba en la part alta de la villa y s'hi arriba per grahons.

Lo portal té tots los caràcters d'un monument històrich digne d'atenció. Sobre la porta se veu una pessa de marbre, hont son grabats l'alfa y l'omega; una volta rodona, decorada de palmetas, té de cada costat *los Simiots*. Aquestas son esculturas que representan los animals-monstres que, envers l'any 957, segons la llegenda, devoravan los infants de la contrada d'Arles.

Una creu es posada al mitx, y demés de sas ornamentacions hi há lo Pare Etern al centre, y al cap de cada branch de la creu, los símbols dels quatre evangelistas, en marbre blanch.

Un finestró se remarcá al mitx d'una rengla d'arcadas.

Dins un corn de l'iglesia hi há un sepulcre de marbre, que vinva el sige: y lo cubert es prismàtic.

Eix sepulcre no toca pas al sol; es posat sobre dues pedretas, tala manera que de vegadas sembla que's tinga en l'aire. Per fi, lo cubert hi es juntat per solits crampons de ferro.

Derrera de la tomba venerada se veu un monument funerari que deu la seva reputació al seu ensemble original. Se composa de quatre blocs de marbre engastats dins la paret y disposats en forma de creu. Sobre'l més gran d'aquexos blocs es esculturat un personatge —ne diuen *l'homme sans bras*; té las mans encreuadas sobre'l pit, porta bárba llarga y'ls cabells caygents per costats; li falta lo nas.

Lo bloc de dessús porta una mà que beneix y que resall sobre d'una creu grega; sobre'l s altres blocs, es esculpit un àngel de genolls que se mira la mà divina.

Lo sepulcre de quin venim de parlar es la maravella de l'iglesia d'Arles; es d'aquí que se treu pe'ls pelegrins una ayga clara y bona que se renovella sempre, sense que la ciència haja explicat perfectament la seva presencia natural dins exa tomba dels Sants Abdón y Senen, patrons d'Arles.

Un fill d'Arles.

La Mare de Deu de la Mercè.

La escultura que reproduhim es original de D. Miquel Castellanas, que l'ha executada per encàrrec especial, y va destinada á una iglesia de Buenos-Aires després de ser aprobada per l'Academia de Bellas Arts de Barcelona.

Son autor es un dels que més s'ha esforçat en revestir de caràcter artístich aquest gènero d'escultura religiosa, en lo que abuns dan tant per desgracia los adefessis que deslluhexen bona part dels altars. Lo Sr. Castellanas ha procurat sempre que las obras no semblessen sortidas d'un taller d'industrial, sinó del d'un verdader escultor, estudiós de las formas humanas y de la expresión plástica dels sentiments y gelos sobre tot de sa bona reputació artística, sense descuidar per axò las condicions materials que no se poden may desatendre, ans al contrari, empleant son talent en armonizar la dignitat del art ab las exigencias del comers.

De còm sab fer prevalerà las condicions artísticas en aquestes obres, n'es bona mostra l'escultura que publiquem, ben estudiada en l'actitud y en tots los detalls y modelada ab tota conciencia.

ESPECTACLES

GRAN TEATRE DEL LICEO. — Lo ball *Excelsior* fou presentat ab gran brillants y luxo en tots los detalls. Los ballables son aplaudits y ho foren ja en l'estreno, mes las decoracions vingudas d'Italia han tingut de esser sustituidas per altres fetas á casa. A aquest canvi s'hi afegí lo de la primera baylarina que ara es la Adelina Rossi tan coneguda dels *dilettanti* barcelonins. Fou tal la ovació que li tributá á son debut, que verade

** d'esquena, de tan

** succeí á una altra

da en alguna funció,

la Sra. Mol.

TEATRE DEL CIRCO. — Ha tornat á obrir

sas portas dona presentacions de grans

sarsuelas en tres actos.

La més ajustada que

s'hi ha fet després de *La Bruja*, es *La Guerra Santa*.

També s'hi ha representat *El salto del Pasiego*, ab cascada d'ayga natural y tot.

TEATRE ROMEA. — S'han

novetats ab motiu del benevolentat de la

vila. Un monòcle d'Ayn, d'en Capd.

d'en Llatzer, bastant ben

é Raben La pegada

nifica molt bé'l tipo de at

sentit y que perso-

nat; y una pessa La Tu-

ndra d'Alengol,

plena de xistes, no tots de Le

nya lley, y d'ar-

gument enginyós fins a cert punt.

Se prepara *Hidro-Mel*, tragèdia de Soler de las Casas.

TEATRE DEL TIVOLI. — Segueix lo

Pais de la Olla. També hi actua Mª Kreps ab sa

filla qu'endevinan lo pensament. Per cert

que á un amich nostre no li saberán endevinar lo número que havia escrit en una pis-

carreta, y al repetir la sort en vista de la

planxa feta, no volgueren que fos aquest

amich qui escribí la xifra.

TRATRE DE NOVETATS. — A benefici d'en

Fuentes se reproduïren *Si fá o no fá* y *La Reliscada* de Riera y Bertran y s'estrená una sarsuela *Lo primer dia*, lletra de C. Gumá, música del mestre Giménez, que obtingué molt bon èxit.

Lo dissapte, estreno de *La Sirena*, drama de Pin y Soler, que ha promogut acaloradas discussions. Com á obra dramàtica considerada literariament, s'ha de confessar que queda ofuscada per la brillantor de las decoracions y la propietat en la presentació, per lo tant no cal judicar la obra literariament. Baix aquest concepte trobaríam que's ressent de falta d'ilació en lo decurs dels actes. Lo meller de tots es lo tercer que representa una escena á bordo d'un barco negre qu'es perseguit per un vapor anglès. La decoració es magnífica, lo barco's mou, tots los accessoris son corpòreos y la sobrietat del diàlech y l'agupació de las figures son d'un efecte just y grandios. En aquest drama lo Sr. Pin ha fugit dels models socials que fins avuy havia escollit anant á raure en gent que li proporcionan enèrgica fraseologia, tensió de sentiments y fins y tot algun toc de cinisme repugnant com per exemple lo final del segon acte y part del quint. La decoració d'aquest últim es de lo meller que ha pintat en Soler y Rovirosa. Hi ha de tot, llum, ayre, espai y molt color local.

Creyem que *La Sirena* farà guanyar diners á la empresa de Novetats.

TEATRE DE CATALUNYA. — S'ha estrenat *El prior y el Priorato* d'los Srs. Sala (lletra) y Cotó (música), á benefici del Sr. Cerbón. També'l benefici del Sr. Palmada donà lloch á l'estreno de un monòcle del Sr. Pons, *Barcelona de nit* que tingué també bon èxit.

TEATRE CAUVO-VICO. — Representa funcions dobles, consistint en melodramas francesos. Posteriorment s'ha posat *Ricardo Dartington*, s'ha acceptat un drama català, *Fratriada*, original d'un distingit autor qual nom no es encara públic.

X.

NOTAS ÚTILS

Poguerem admirar á Sabadell la magnífica sala hont tingué lloch lo ball semi-fantastic ab que obsequiá á sos socis y als fòrasters l'acreditat Centre Industrial la nit del dissape passat.

Era una decoració propia del Polo Artich la que servia de march á aquella animadissima festa de carnaval, revelant la mà d'un esbògrafo de primer ordre. Preguntarem qui ho havia fet y ns contestaren que ho havia dirigit D. Salvador Palà, de Sabadell, segundat per algun artista d'aquesta capital. Lo bárco, la galera, las montanyas blancas, lo horison que s'ovirava entre las fantàsticas bromas, tots los detalls portavan á la memòria las millors escenes de Juli Verne.

Merexen un aplauso las Societats qu'axisen divertirse, y ns figurem l'efecte màgic que faria un ball de disfressas caprichosas entre aquella decoració verdaderament esplèndida.

R.

FERNET-BRANCA
Especialidad de BRANCA HERMANOS, Milán.
Grandes recompensas en las Exposiciones Internacionales.
El Fernet-Branca es el licor más higiénico conocido. Veinticinco años de éxito en Europa, América, Oriente y África; recomendado por los principios de la Medicina, y extendido su uso en los hospitales.
Efectos garantizados por los certificados de las autoridades, de los médicos, etc.
Representados por los Sres. Polli y Guglielmi.—Barcelona.
Concessionarios per l'América del Sud: C. T. Höfer & Co.—Génova.

INSTITUTO DE FRANCIA : PREMIO MONTYON
VINO DE QUINA OSSIAN HENRY
simple ó ferruginoso
El mas eficaz reparador. — El mejor de los Ferruginosos.
Gusto agradable. Cura la Clorosis, la Anemia, las Flores blancas, las constituciones débiles, etc.
B. BAIN & FOURNIER, 43, Rue d'Amsterdam, PARIS
EN ESPAÑA, EN TODAS LAS FARMACIAS.

ASMA Y CATARRO
Curados por los CIGARRILLOS ESPIC. 2 fr. la Cajita.
Respiraciones, Tos, Constipados, Reumas, Neuralgias, etc.
ta por Mayor: PARIS, J. ESPIC, rue Saint-Lazare, 20.
Exigir esta firma sobre cada cigarrillo.
En todas las Droguerías y Farmacias de España.

VELOUTINE FAY

El mejor y mas célebre polvo de tocador

PREVIO INFORME DE LA JUNTA SUPERIOR FACULTATIVA DE SANIDAD.
RECOMENDADOS POR LA REAL ACADEMIA DE MEDICINA DE GRANADA

CURAN INMEDIATAMENTE como ningun otro remedio empleado hasta el dia toda clase de

INDISPOSICIONES DEL TUBO DIGESTIVO,
VOMITOS Y DIARREAS; DE LOS TISICOS, DE LOS VIEJOS, DE LOS NIÑOS,

COLERA, TIFUS, DISENTÉRIA,
VÓMITOS DE LAS EMBARAZADAS Y DE LOS NIÑOS,

CATARROS Y ULCERAS DEL ESTOMAGO,
PIROXIS CON ERUPCIONES FÉTIDAS, REUMATISMO

Y AFECIONES HÚMEAS DE LA PIEL.

Ningun remedio alcanzó de los médicos
buenos resultados, que son la admiración y del público;
nosotros, ninguno tan ver-
dad como nuestros **INALTERABLES Y MARAVILLO-
SOS SALICATOS DE BISMUTO Y CERIO**

Cuidado con las falsificaciones ó imita-
ciones porque no dan el mismo resultado
Exigir la rúbrica y marca de garantía.

De venta en todas las farmacias y droguerías de España y Ultramar. —Vivas Perez, Almeria.

SERVEYS DE LA COMPANYIA TRASATLÁNTICA DE BARCELONA

Línea de las Américas, New York y Veracruz: Combinació á ports americans del Atlàntic y ports N. S. del Pacífic.—Tres sortidas mensuals; lo 10 y 30 de Cádiz, y lo 20 de Santander.

Línea de Colón: Combinació pe'l Pacífic, al N. y S. de Panamá y servey á Cuba y Méjich ab trasbordo á Puerto-Rico.—Un viaje mensual sortint de Vigor 15, pera Puerto-Rico, Costa-Firme y Colón.

Línea de Filipinas: Extensió á Ilo-Ilo y Cebú y combinacions al Golf Pérsic, Costa Oriental d'Africa, India, China, Conchinchina y Japó.—Tretze viatges anuals sortint de Barcelona cada quatre di-
vendres, á partir del 10 de janer de 1890, y de Manila cada quatre dimars á partir del 7 de janer de 1890.

Línea de Buenos Ayres. Un viaje cada mes pera Montevideo y Buenos Ayres, sortint de Cádiz, á partir del 1 de janer de 1890.

Línea de Fernando Póo: Ab escala en las Palmas, Rio de Oro, Dakar y Moravia.—Un viaje cada tres mesos sortint de Cádiz.

Serveys d'Africa: Línea del Marruecos.—Un viaje mensual de Barcelona, a Mogador, ab escala á Malaga, Ceuta, Cádiz, Tánger, Larache, Rabat, Casablanca, y Mazagán.

Servey de Tánger.—Tres sortidas la setmana; de Cádiz pera Tánger, los diumenges, dimecres y divendres, y de Tánger á Cádiz, los dilluns, dijous y dissabtes.

Aquests vapors admeten carga en les condicions més favorables, y passatgers á quins la Companyia do-
na allotjament molt cómodo y trate molt esmerat, com ha acreditat en son dilatat servey. Rebaxas á fa-
milies. Preus convencionals per camarots de luxe. Rebaxas per passatges d'anada y tornada. Hi há pas-
satges pera Manila á preus especials pera emigrants de classe artesana ó jornalera, ab facultat de tornar
gratis dientre d'un any, si no troben treball.—La empresa pot asegurar les mercancías en sos vapors.

AVIS IMPORTANT.—La Companyia prevé als senyors comerciants, agricultors e industrials, que reberá y encaminará als destins quells designen, las mostres y notas de preus qu'à aquest objecte se li entreguen. Admete carga y espècie passatges pera tots los ports del món servits per líneas regulars.

PERA MES INFORMES.—Barcelona: Companyia Trasatlántica y Srs. Ripol y C. Cádiz. Delegació de la Companyia Trasatlántica. Madrid: Agencia de la Companyia Trasatlántica. San-
tander: Srs. Angel B. Pérez y C. Corunya: D. E. de Guardia. Vigo: D. Anton López de Neira. Car-
tagena: Srs. Bosch germans. Valencia: Srs. Dart y Companyia. Málaga: D. Lluís Duarte.

LA PATE EPILATOIRE DUSSER

Privilegiada en 1886, destruye hasta las raíces el vello del rostro de las damas (Barba, Bigote, etc.), sin ningún peligro para el cutis, aun el mas delicado. 50 años de éxito, de altas recompensas en las Exposiciones.

los títulos de abastecedor de varias familias reñentes y los miles de testimonios, de los cuales varios emanen de altos personajes del cuerpo medical, garantizan la eficacia y la excelente calidad de esta preparación.

Se vende en cajas, para la barba y las mejillas, y en 1/2 cajas para bigote ligero. — **LE PILIVORE** destruye el vello loquillo de los brazos, volviéndolos con su empleo, blancos, finos y puros como el marmol. — **DUSSER**, Inventor, 1. **JOAN-JACQUES ROUSSEAU, PARIS.** (En América, en todas las Perfumerías FRERRA, INGLESA, URQUIOLA, etc.) — En Barcelona: **VICENTE FERRER**, depositario, y en las Perfumerías LAFONT, etc.

POLVO DE ARROZ EXTRA
preparado con bismuto
por **Ch. Fay**, perfumista
9, Rue de la Paix, PARIS

SPORT DE GOSSOS

Establiment
de gran celebritat y renom en tot lo
món y desde molt temps.
Fundat en 1864.

50 rassas nobles

PRIMER INSTITUT ALEMANY PER LA
cria de gossos de rasa.

ARTHUR SEYFARTH

Koestritz, (Alemania).
premiat ab las més altas distincions. Ex-
pedició d'especialitats superiors de gossos
moderna de

Fama, de Luxo, de Saló,
de Cassa y de Sport.

Gran colecció de gossos Bernardins, de
Newfoundland, Mastins, Dogs ale-
manyans, Bulldogs, Terrers, Colleis, Gossos
de cassa, de Braques, Baxets, Barbets,
Roquets, Bolonyesos, Rattlers, Guen-
ches, Doguins, Gossos de defensa, &

Tots de primera qualitat,
garantits.

Tria esquisida.

Referencias de primera classe
de tots los païssos.

Moltas mils cartas d'agrahi-
ment, de las primeras autoritats y de
Kynolechs.

Album ricas i il·lustrat, 50 Ptg. 6 s. 65 cts. Català franch.
ensenyana y ensinistra-
ment. 50 s. Fr. 6'50.—

Exportació á tots els parts del món.

VI DE TAULA
Cullita particular de l' hisenda "INDIANO"

⇒ **BALLESTA** ←

PREMIAT

ab Medalla de Plata, en la Exposició Aragonesa de 1885
y Medalla d'or en la de Barcelona 1888

Preu: 50 centim ampolla

BODEGA
Plasa del Duch de Medinaceli, 6
BARCELONA

Gota — Piedra

Reuma

son curados por las
SALES GRANULADAS

Esfervescentes

DE LITINA

de Ch. LE PERDRIEL, PARIS.

En Venta en todas las Farmacias

Théophile Roederer & Cie Reims

CRISTAL CHAMPAGNE

GLADIATEUR CABALLO

Unica Medalla 1^a Clase, Exp. Univ. Paris 1887

Medallas de Oro, Exp. del Havre y Melbourne. Primers Recompenses, Expos. Burdeos, Filadelfia, o Porto, Santiago, etc.

Casa fundada en 1864

De VENTA EN CASA DE Lhardy,
Café Restaurant de Fornos, Cafè Ingles,
y en las principales de Madrid y Provincias.

Agente General:
LEON P. AUBRY, 26, Rue Bergère, PARIS.

VERDEROS GRANOS DE SAUCE DEL DR. FRANCK

Estreñimiento,
Jaqueca,
Malestar, Pesades gástrica,
Congestiones,
curados ó preventidos.
(Etiqueta adjunta en 4 colores)
PARIS: Farmacia LEROY
91, rue des Petits-Champs.
En todas las Farmacias de España.

Verdades
Granos
de Saúco
del doctor
FRANCK

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.

Es mucho mas activo que las Emuls.

Se vende solamente en frascos Irlandeses. — Exijir sobre el

SOLO PROPIETARIO: HOGG, 2, Rue de Castiglione.

Recetado des-
de el mundo.
Ninos re-
Pecas.